

FORRÁSOK A HUNOKRÓL ÉS A HUNOK ŐSHAZÁJÁNAK TERÜLETÉRŐL AZ ÓKORI FÖLDRAJZI IRODALOMBAN

FEHÉR BENCE

Hunok név szerinti említése Ázsiában

I. Paulus Orosius: *Historiarum adversum paganos libri VII* – Világtörténelem hét könyvben a pogányok ellen¹

I 2,43 *ab oppido Cathippi usque ad vicum Safrim inter Dahas, Sacaraucas et Parthyenas mons Oscobares, ubi Ganges fluvius oritur et laser nascitur*; 44 *a fonte fluminis Gangis usque ad fontes fluminis Ottorogorae, qui sunt a septemtrione, ubi sunt montani Paropanisadae, mons Taurus*; 45 *a fontibus Ottorogorae usque ad civitatem Ottorogoram inter Chunos, Scythas et Gandaridas mons Caucasus; ultimus autem inter Eoas et Passyadras mons Imavus*.²

1 Kiadás: Karl Zangemeister (edidit): Paulus Orosius: *Historiarum adversum paganos libri VII*. Teubner, Lipsiae, 1889; Pauli Orosii *Historiarum adversus paganos libri primi caput alterum*. In Alexander Riese: *Geographi Latini Minores*. Henninger, Heilbronn, 1878. [A továbbiakban: GLM.] 56–70. Magyar fordítás: Paulus Orosius: *Világtörténelem hét könyvben a pogányok ellen*. Ford.: Fehér Bence. Attraktor, Máriabesnyő, 2019.

2 Noha összeállításunk történeti forrásgyűjteménynek készült, és így nem lép fel a kritikai kiadás igényével, az alig ismert térségekben különösen a nevek nagy része (és ahol ilyen szerepel, a földrajzi koordináták) nem kontrollálhatók külső forrásból. Ilyenkor a varia lectionioknak nagy jelentőségük van. Ezért legalább a fontosabb, jelentős kéziratok vagy számos kézirat által támogatott varia lectionokat jegyzetben feltüntetjük, ha külön nem jelöljük, akkor a legteljesebb idézett kiadás rövidítéseivel. E részlet varia lectioni:

3 *Catippi* PR *Cathippi* D *Cathippi* B; *Sacaraucas* PR *Taraucas* DB *Tauriocos* R(prior); *Oscabares* P *Oscobares* R *Oscubares* D *Oscobaris* B; 44 *Octorocorae* > *Ottorogorae* R *Ottorogârre* P *Attorogorre* D; 45 *Attorogorre* D *oct>ott* R *oct* P; *Octogoram* R *Ottogoram* P *Ottorogoram* D; 45 *Funos* PR, *Hunos* R corr., *Hunus* D, *Chunos* B; *Gandaredas* PR; *Passiadras* D.

I 2,43 Cathippus településtől Safris faluig a dahák, sacaraucák és parthyeneiek közt Oscobares-hegynek [hívják] (ott ered a Ganges folyó és ott terem a borda-mag); 44 a Ganges folyó forrásától egészen az Ottorogorra folyó forrásaiig, amelyek északra vannak, ahol a paropanisusi hegylakók élnek, Taurus hegynek, 45 az Ottorogorra forrásaitól Ottorogorra városig a hunok [Chuni], scythák és gandháraiak [Gandaridae] közt Caucasus hegynek; végül az utolsó hegy a [távol-]keletiek és a passyadrák közt az Imavus.

II. Pseudo-Aethicus, *Cosmographia* – Világleírás³

II 5. ...*ad ostia fluminis Octogordis, ex quo oceanus Sericus appellatur* [...].

Az Octogordis folyó torkolatáig, ahonnét Kínai-óceánnak nevezik [...].

17 *Ab oppido Catippi usque ad vicum Safrim inter Dahas Sacauracas et Parthyenas mons Oscovaris: ubi Ganges fluvijs oritur, quem et Padum dicunt. [A fonte fluminis Gangis usque ad fontes fluminis Ottogorae, qui sunt a septentrione, ubi sunt montana Paropanisadae, mons Taurus; a fontibus Ottogorae usque ad civitatem Ottogorram inter Chunos, Scythas et Gandaridas mons Caucasus. Ultimus autem inter Eoas et Passyadras mons Imavus.]*⁴

Catippus településtől Saphris faluig a dahák, sacauracák és parthyenák közt Oscovaris-hegynek [hívják] (ott ered a Ganges folyó, amelyet Pónak is hívnak); [a Ganges folyó forrásától egészen az Ottogorra folyó forrásaiig, amelyek északra vannak, ahol a paropamisusi hegylakók élnek, Taurus hegynek, az Ottogorra forrásaitól Ottogorra városig a hunok, scythák és gandaridák [gandháraiak] közt Caucasus hegynek; végül az utolsó a keletiek és a passyadrák közt az Imavus.]

3 Kiadás: Heinrich Wuttke (edidit): *Cosmographia Aethici Istrici ab Hieronymo ex Graeco in Latinum breviarium redacta secundum codicem Lipsiensem*. Dyk, Leipzig, 1853.

4 [] közt egy csupán néhány kéziratban található, Orosiuson alapuló interpoláció.

Az adott terület leírása a hunok említése nélkül

III. Klaudiosz Ptolemaiosz: Geógraphiké hüphégészisz – Bevezetés a földrajztudományba⁵

VI 16,2 ἔτι δὲ καὶ τῶν Ἡμωδῶν καὶ Σηρικῶν καλουμένων τὸ ἀνατολικὸν μέρος,
οὗ τὸ πέρας ἐπέχει μοίρας ρξ λς
καὶ τὸ καλούμενον Ὀττοροκόρρας,⁶ οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας
ρξθ λς
καὶ ρος λθ.

és még az úgynevezett Kínai-Ēmódának a keleti része, amely végpontjának a
koordinátái 165° 36°
és az úgynevezett Ottorokorrasz, amely végpontjainak a koordinátái
169° 36°
illetve 176° 39°

3 ...καὶ ὁ καλούμενος Βαῦτισος⁷ ποταμός, οὗ καὶ αὐτοῦ ἡ μὲν πρὸς τοῖς Κασίοις
ὄρεσι πηγὴ ἐπέχει μοίρας ρξ μγ
{ή δὲ} πρὸς τῷ Ὀττοροκόρρα μοίρας ρος λθ
ή δὲ πρὸς τὰ Ἡμωδὰ ἐκτροπή ρξη λθ
ή δὲ ἐν τούτοις πηγὴ ρξ λζ.

5 Kiadás: Carolus Müllerus (e codicibus recognovit): *Claudii Ptolemaei Geographia*. Parisiis, 1883; Alfred Stückelberger–Gerd Graßhoff (edidit): *Klaudios Ptolemaios, Handbuch der Geographie* I–II. Schwabe, Basel, 2006¹, 2017². (Sajnos a kéziratokat a mérvadó szövegkiadások apparátusukban mind különböző betűkódokkal idézik, és ráadásul különböző elvek szerint választva ki a fontos és kevésbé fontos kéziratokat. Mivel ma már igen sok kézirat ismert, de egyik kiadás sem támaszkodik mindre, itt csak a legrégebbi, valamint a tapasztalatunk szerint legtöbb egyedi alakot tartalmazó kéziratok varia lectióit idézzük, az azonosíthatóság kedvéért Stückelberger–Graßhoff jelölését és caput-beosztását alkalmazva.)

6 Ὀττοροκόρρας, -α Ὀπποροκόρρας, Ὀτγοροκόρρα X Ὀττοροκόρας, -α cett. (16,8 Ὀττοροκόρρα AKU).

7 Βαύτης A Βαῦτις X.

...és az úgynevezett Bautiszosz-folyó, amelynek a Kaszia-hegyeknél levő forrásának a koordinátái	160°	43°
az Ottorokorrasznál levő{é}	176°	39°
az Émódánál való elfordulása pedig	168°	39°
az azon [a hegyen] lévő forrásai pedig	160°	37°

VIII 24, 7 ἡ δὲ Ὀττοροκόρρα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ἰδ γο' ἔγγιστα, καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις ζ.⁸

Ottorokorra leghosszabb nappala közelítőleg 14h 40', Alexandriától való távolsága keletre 7 óra [= 105°]

IV. C. Plinius Secundus: *Naturalis historia* – Természetrájk

VI 20,55 *Primum eorum noscitur flumen Psitharas, proximum Cambari, tertium Lanos, a quo promunturium Chryse, sinus Cirnaba, flumen Atianos, sinus et gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio adflatu seclusa collibus, eadem, qua Hyperbor<e>i degunt, temperie. De iis privatim condidit volumen Amometus, sicut Hecataeus de Hyperboreis.*⁹

Úgy tudjuk, hogy [a kínaiak] első folyója a Psitharas, a következő a Cambari, harmadik Lanos, utána a Chryse-fok, Cirnaba öble, Atianos folyó, az attacora [?] emberek öble és népe, minden ártalmas fuvallattól elzárt, napsütötte dombokon, ugyanazon az éghajlaton, amely alatt a hyperboreusok élnek. Ezekről külön írt egy kötetet Amometus, mint ahogy Hecataeus a hyperboreusokról.

8 Ὀποκόρρα X ἰδ <δ' X ζ' X. (Az értékek átszámítva: 14h 45', ill. 7h 40' = 105° 10'.)

9 A nevek varia lectiói: *Psytharas* a; *Lanus* R; *Cyrnaba* Pa; *Achianos* p *Acianos* g; *Atacorum* Epg; *Mometus* FE¹pg *Amammetus* a *Amaetus* R.

V. C. Iulius Solinus: *Collectanea rerum mirabilium* – Csodálatos dolgok gyűjteménye¹⁰

51. *Sequitur Attacenus sinus et gens hominum Attacorum,*¹¹ *quibus tempe-ries praerogativa miram aeris clementiam subministrat. Arcent sane adflatum noxium colles, qui salubri apricitate undique secluso obiecti prohibent auras pestilentes; atque ideo, ut Amometus adfirmat, par illis et Hyperboreis genus vitae est. Inter hos et Indiam gnarissimi {Ci}conas locaverunt.*

51. [A Tabis-vidéket] követi az Attacenus-öböl, az attacora [?] emberek népe, akiknek az előzékeny éghajlat a levegő csodálatos enyhességét nyújtja. Az ártalmas szelet nyilván a hegyek fogják fel, amelyek a mindenfelől zárt, egészséges napfényes vidék előtt állva távol tartják a dögvészes fuvalmakat; és ezért, amint Amometus állítja, nekik és a hyperboreusoknak egyforma az életmódjuk. A legjártaasabbak közéjük és India közé helyezték el a {ci}conákat.¹²

VI. Ravennatis Anonymi *Cosmographia* – A Ravennai Névtelen Világleírása¹³

II 3 *Tertia idem sinistrae partis, quasi ad septentrionem Indiae Dimiricae, ponitur patria quae dicitur India Serica Bactrianis. In qua Indica Serica est regio quae dicitur Bracmania, ubi plurimi philosophi inveniuntur. In qua praedicta Indica Serica plurimas fuisse civitates per plures philosophos legimus; sed ego, ut Castorius ait,*

10 Kiadás: Th. Mommsen (edidit): *C. Iunii Solini Collectanea rerum memorabilium*. Weidmann, Berolini, 1895².

11 Lectio varia: *Attagenus* I II, *Attagorum* I II *Attogorum* G.

12 Solinusnak egy kivonatát adja Martianus Capella a *De nuptiis Philologiae et Mercurii* VI. könyvében levő földrajzi összefoglalóban is (kiadás: F. Eyssenhardt (edidit): *Martianus Capella*. Teubner, Lipsiae, 1866.). E részt e szavakkal foglalja össze: VI 693 „Hinc Attagenus sinus Hyperboreis beatitate consimilis, quo incolae gratulantur qui circumactu vallium auras nesciunt pestilentes.” „Ezután [= Kína után] az Attagenus-öböl, amely áldott voltában a hyperboreusokra hasonlít, ennek örvidenek a lakosok, mivel a köréjük húzott sáncfalak miatt nem ismerik a dögvészes fuvalmakat.” (Varia lectio: *Adtagenus* BR.)

13 Kiadás: Moritz Pinder–Gustav Parthey (edidit): *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*. Nicolai, Berolini, 1860.

eiusdem patriae civitates aliquantas designare volo, id est Aspagora, Thibrasene, Aris, Ola, Ganges, Ustobarisata, Indovar, Parcha Arata, Bactriana [...].

A harmadik ország bal felé, mintegy India Dimiricától északra helyezkedik el, a baktrianoszok Kínai-Indiának mondják. Ebben a Kínai-Indiában van a Bracmaniának nevezett vidék, ahol a legtöbb bölcs található. Sok bölcsnél olvastuk, hogy a fentemlített Kínai-Indiában sok város volt, én pedig ennek az országnak néhány városát akarom jelezni, amint azt Castorius mondja, ti.: Aspagora [= Aspakara v. Octogordis?], Thibrasene [=Thogara és Abragana összevonva?], Aris, Ola [= ...ara és Solana összevonva?], Ganges, Ustobarisata [= Oscobaris], Indovar [Indabara], Parcha Arata [Parchoatras hegy], Bactriana [ország] [...].

VII. Tabula Peutingeriana¹⁴

XII Sera Maior, Cirribe Indi, Caspyre, Mons Imeus, Mons Taurus

Nagy-Kína, cirriba indusok, Kaspeiria [a Hydaspés forrásvidéke, vö. Ptol. VII 1,42], Imaus hegy, Taurus hegy

Magaris 50, Parthona 15, Aspacora 52, Thubrassene 40, Aris 25, Propasta 75, Parhe 15 [...].

Carsania 55, Scobaru [= Oscobaris] 70, Aspacora 25, Pharca 17, Arate 20, Bacinora 35 [...].

[városnevek és egymástól való távolságuk mérföldben Kínától Baktraig]

fl(uvius) Ganges, Andre Indi, Mons Paropanisos, Gandari Indi [...].

Gangesz folyó, andra indusok, Paropanisos-hegy, gandhári indusok [...].

¹⁴ Kiadás: Conrad Miller (edidit): *Castori Romanorum cosmographi tabula quae dicitur Peutingeriana*. Maier, Ravensburg, 1888.

B. Hunok név szerinti említése Európában

I. Klaudiosz Ptolemaiosz: Geógraphiké hüphégészisz – Bevezetés a földrajztudományba

III 5,16(6) τοῦ δὲ Βορυσθένους ποταμοῦ τὸ μὲν μετὰ τὴν Ἀμάδοκα λίμνην
ἐπέχει μοίρας $\nu\gamma <^{15}$ $\nu\gamma'$
ἢ δὲ πηγὴ ἢ ἀρκτικωτάτῃ τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ $\nu\beta$ $\nu\gamma$

A Borüszthenész folyónak az Amadox-tónál levő koordinátái

$53^{\circ}30'$ $50^{\circ}20'$

A Borüszthenész folyó legészakibb forrása

52° 53°

19(7) καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκινὸί τε καὶ Βαστέρναι, καὶ παρ' ὅλην τὴν
πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος Ιάζυγες καὶ Ῥωξολανοί, καὶ ἐνδοτέρω τούτων οἱ τε
Ἀμαξόβιοι καὶ οἱ Ἄλανοι Σκύθαι.¹⁶

És Dacián túl vannak a peukínoszok és baszternák is, és a Maiótisz egész széle
mellett a jazigok és rhóxolanoszok, ezeknél beljebb [= a szárazföld belső részén]
a szekérlakók [hamaxobioi] és az alán szkíták.

24(10) μεταξὺ δὲ τῶν Ἀμαξοβίων καὶ τῶν Ῥωξολανῶν Ῥευκανάλοι καὶ
Ἐξωβυγῖται, καὶ πάλιν μεταξὺ μὲν Πευκινῶν καὶ Βαστερνῶν Καρπιανοί, ὑπὲρ
οὓς Γηοῦνιοι, εἴτα Βωδινοί, 25 μεταξὺ δὲ Βαστερνῶν καὶ Ῥωξολανῶν Χοῦνοι,
καὶ ὑπὸ τὰ ἴδια ὄρη Ἀμάδοκοι καὶ Ναύαροι.¹⁷

15 $\nu\varsigma < X$ (= $56^{\circ}30'$).

16 Varia lectiók: Βαστάρναι VRA; Ῥοξαλάνοι X Ῥοξολάνοι B; Ἄλαυνοί Z Ἄλαυνοί L.

17 Varia lectiók: Ῥοξολανῶν XD; Ῥαξολανῶν B; Λευκέναλοι X Ῥακανάλοι R Ῥακαλάνοι A *Reu-*
cachali v.Lat.; Ἐξοβυγῖται XBSZ; Γηιοῦνιοι L Γηιοῦνιοί BS; Βωδινοί BS; Χοῦνοί X.

A szekérlakók [hamaxobioi] és rhóxolanoszok közt a rheukanaloszok és az exó-bügitészek, majd pedig a peukinoszok és baszternák közt a karpianoszok, ezek felett a géuínoszok, aztán a bódinoszok, majd a baszternák és rhóxolanoszok közt a hunok [khúnoi], és az amadokoszok és nauaroszok a róluk elnevezett hegyeknél.

28(14) Περί δὲ τὸν Βορυσθένην ποταμὸν

Ἀζαγάριον	νς	ν γο´
Ἀμάδοκα	νς	ν <
Σάρον	νς	ν δ´
Σέριμον	νζ	ν [...]. ¹⁸

A Borüszenész folyó mentén:

Azagarion	56°	50° 40´
Amadoka	56°	50° 30´
Szaron	56°	50° 15´
Szerimon	57°	50° [...].

29(15) καὶ πρὸς τῇ ἐκτροπῇ τοῦ Βορυσθένους ποταμοῦ

Λήϊνον πόλις	νδ	ν δ´
Σάρβακον	νε	ν
Νίοσσον	νς	μθ γο´ ¹⁹

A Borüszenész folyó torkolatánál:

Léinon város	54°	50° 15´
SzARBakon	55°	50°
NioSSzon	56°	49° 40´

18 Varia lectiók: Ἀζαγάριον long. νς < X lat. να δ´ BS; Ἀμαδόκα X *Amadaca*, *Amadocha* v.Lat. lat. ν δ´ EZ; Σάρον lat. ν < δ´ X νδ UKVA.

19 Λήϊνον lat. νδ BESZ; Βάρσακον BS *Baraschum* v.Lat.; Νίοσσόν Z Νίοσσον BS.

VIII 8,3 ...τὸ δὲ Ναύαρον²⁰ ἔχει τὴν μεγίστην ἡμέραν ὥρων ις δ', καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς δύοσις ὥρας μιᾶς ὀγδόῳ [...].

Nauaron leghosszabb nappala: 16h 15', Alexandriától való távolsága nyugatra 1 és 1/8 óra [= 1h 7'30'', 5°52,5'] [...].

II. Markianosz Hérakleótész, Periplúsz tész exó thalassész – A külső tenger hajóútvonalai²¹

II 38, 30–32 τὴν δὲ περὶ τὸν Βορυσθένην χώραν παροικοῦσι μετὰ τοὺς Ἀλανοὺς οἱ καλουμένοι Χουνοὶ οἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ [...].

A Borüsztthenész menti vidéket az alánok után az úgynevezett európai hunok [khúnoi] lakják [...].

III. Ravennatis Anonymi Cosmographia – A Ravennai Névtelen Világleírása

IV 4 ...Item iuxta Oceanum est patria quae dicitur Roxolanorum, Suaricum, Sauromatum. Per quam patriam inter cetera transeunt flumina quae dicuntur, fluvius maximus qui dicitur Vistula ... In qua diversas patrias et plurimas fuisse legimus civitates, ex quibus aliquantas designare volumus, id est Stamuum, Lamsacum, Ancarum, Aulansum, Saram, Numuracum, Alecturum, Dandarum, Oluvium, Totale, Furice, Nicerantici, Solama. Per quas diversas patrias transeunt plurima flumina, inter cetera quae dicuntur Ava, Oristhenis, Danapris, qui cedunt in mare Ponticum.

...Továbbá az óceán mellett van az úgynevezett roxolanusok, suarixok (?), sauro-maták országa. Ezen az országon át folynak egyebek mellett a mondott folyók,

20 Ναύαρον, ις δ' XA, Ναύβαρον/Ναύμαρον, ις γ' cett.

21 Kiadás: Carolus Müllerus: *Geographi Graeci Minores*. Firmin-Didot, Parisiis, 1872. (A továbbiakban: GGM) I 515–562.

a nagy folyó, amelyet Visztulának neveznek. ... olvastuk, hogy itt különböző országok és sok város volt, melyek közül néhányat jelezni akarunk, ti. Stamuamum [= sztauanoi törzs?], Lamsacum [= Barszakov], Ancarum [= Azagarion?], Aulansum, Saram [= Szaron], Numuracum [= Tamüiraké], Alecturum [= Alektór], Dandarium [= Dandaké], Oluvium [= Olbia], Totale, Furice [= Phüszké], Nicerantici, Solama. E különböző országokon sok folyó fut keresztül, egyebek mellett az úgynevezett Ava, Oristhenis [= Borysthenés], Dnyeper, amelyek a Fekete-tengerbe torkollnak.

Az adott terület leírása a hunok említése nélkül

I. Pomponius Mela, *De chorographia libri III* – Országleírások három könyvben²²

I 105 Ripas eius [sc. Tanaidis] Sauromatae et ripis haerentia possident, una gens aliquot populi et aliquot nomina. Primi Maeotidae Gynaecocratumenoe regna Amazonum, fecundos pabulo ad alia steriles nudosque campos tenent. Budini Gelonion urbem ligneam habitant. Iuxta Thyssagetae [T]urcaeque vastas silvas occupant alunturque venando. [...] 6 Tum Borysthenes gentem sui nominis adluit, inter Scythiae amnes amoenissimus turbidis aliis liquidissimus defluit, placidior quam ceteri potarique pulcherrimus. Alit laetissima pabula magnosque pisces, quibus et optimus sapor et nulla ossa sunt. Longe venit ignotisque ortus e fontibus quadraginta dierum iter alveo stringit [...].

[A Tanais] partjait és a partokhoz csatlakozó vidéket a sauromaták birtokolják, egy jó néhány népből álló és jó néhány nevű nemzet. Elsőként a nőuralom alatti maeotisiak lakják az amazónok országát, [e] legelőben gazdag, másra termékenyen és pusztasíkot. A budinusok Gelonion fából épült városában lakoznak. Utánuk a thyssageták és a iurcák [= iürkai] óriási erdőket birtokolnak és vadászatból élnek. [...] 6 Ezután a Borysthenes egy róla elnevezett nép mellett fut, Scythia folyói közt a legszebb, igen tiszta vízzel folyik le, míg a többiek zavarosak; nyugodtabb a többenél és nagyon jó ivóvíz. Igen gazdag legelőket táplál és nagy halakat, amelyeknek kiváló az íze és nincsenek csontjaik. Hosszan halad, ismeretlen forrásból eredve a medre negyven napi utat tesz meg [...].

22 Kiadás: Carolus Frick (edidit): *Pomponii Melae De chorographia libri tres*. Teubner, Lipsiae, 1880; Gunnar Ranstand (edidit): *Pomponius Mela. De chorographia libri tres*. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1971. Magyar fordítás: Pomponius Mela: Három könyv a föld elhelyezkedéséről. Ford.: Rokay Zoltán. Szulik Alapítvány, Óbecse, 2011.

II. C. Plinius Secundus, *Naturalis Historia* – Természetrajz²³

IV 12,80 ...*alias Sarmatae, Graecis Sauromatae, eorumque <H>amaxobii aut Aorsi, alias Scythae degeneres et a servis orti aut Trogodytae (!), mox Alani et 'Rh'oxolani.*²⁴

Továbbá a szarmaták (a görögöknek sauromaták), közülük a szekérlakók [Hamaxobii] avagy aorsusok, továbbá az elfajzott, szolgáktól származó szkíták vagy trogloditák, majd az alánok és rhoxolanusok.

82 ...*et a Tyra CXX flumen Borysthenes lacusque et gens eodem nomine [...].*

És a Tyrastól 120 mérföldre a Borysthenes, és az ugyanazon nevű tó és nép [...].

83 ...*quidam Panticapen confluere intra Olbiam cum Borysthene tradunt, diligentiores Hypanim, tanto errore eorum, qui illum in Asiae parte prodidere.*

Egyesek azt állítják, hogy a Panticape ömlik bele a Borysthenesbe Olbián innen, az alaposabbak szerint a Hypanis, úgyhogy nagyot tévedtek azok, akik azt az ázsiai részre helyezték.

88 *A Taphris per continentem introrsus tenent Auchetae, apud quos Hypanis oritur, Neuroe, apud quos Borysthenes, Geloni, Thyssagetae, Budini, Basilidae et careuleo capillo Agathyrsi. super eos Nomades, deinde Anthropophagi, a Buce vero super Maeotim Sauromatae et Essedones. [...]*²⁵

23 Kiadás: Karl Mayhoff (edidit): *C. Plini Secundi Naturalis Historia*. Teubner, Lipsiae, 1875–1905¹. Teubner, Stutgardiae, 1967²; H. Rackham (edidit): *Pliny: Natural history. Vol. II.* (Loeb Classical Library 352.) Harvard UP, Cambridge (Mass.), 1942; J. André–J. Filliozat (edidit): *Pline l'Ancien: Histoire naturelle Livre VI.* Les Belles Lettres, Paris, 1980. Magyar fordítás: Caius Plinius Secundus Maior: *A természet históriája. Válogatott részek az 1–6. könyvekből, csillagászati és földrajzi ismeretek az ókorban.* Ford.: Váczy Kálmán. Kriterion, Bukarest, 1973.

24 Varia lectiók: *Throxolani* (DE¹) *Troxolani* (FE²) *Throaxalani* (Ra).

25 A fontosabb varia lectiók: *Auchetae* (A) *Auchaetae* (cett.) [talán = VI 19,50. *Euchatae*?]; *Neurae* (A¹); *Thisagetae* (EF²); *Agathyrsi* (E¹) *Acathyrsi* (A) *Agarcissi* (R).

A taphrusoktól fogva a szárazföldön beljebb az aucheták helyezkednek el, akiknél a Hypanis ered, a neurosok, akiknél a Borysthenés, a gelonusok, a thyssageták, a budinusok, a királyi szkíták [Basilidae] és a kék hajú agathyrsusok. Ezekén túl nomádok, aztán emberevők, a Buces [folyótól?] pedig a Maeotison túl a sauromaták és essedonok. [...]

III. Pszeudo-Szkümnosz²⁶

841 Πρώτους δὲ παρὰ τὸν Ἰστρον εἶναι Καρπίδα
εἵρηκεν Ἐφορος, εἶπεν Ἀροτῆρας πρόσω
Νευρούς τε μέχρι γῆς πάλιν ἐρήμιον διὰ πάγον,
πρὸς ἀνατολὰς δ' ἐκβάντι τὸν Βορυσθένην
845 τὴν λεγομένην Ὑλαιαν οἰκοῦντες Σκύθας
εἶναι, Γεωργούς δ' ἔχομένους τούτων ἄνω,
ἔπειτα πάλιν ἔρημον ἐπὶ πολὺν τόπον [...].

Az Isztroszon túl első Karpisz, ezt Ephorosz
így mondja, majd aztán szántóvetők tovább,
s a neuroszok, fagyok miatt lakatlan földekig
keletre, ha ki Borüszthenésztől indul el,
az úgynevezett Hylaiában lakó szkíták
vannak, s ezek felett élnek földművelők,
aztán megint hosszú úton csak pusztaság [...].

862 ...εὐσημότατον εἶναί φησι δὲ
τὸ Σαυρομάτων καὶ τῶν Γελωνῶν καὶ τρίτον
τὸ τῶν Ἀγαθύρσων ἐπικαλούμενον γένος.

26 Kiadás: Carolus Müllerus: *Geographi Graeci minores*. Firmin-Didot, Parisiis, 1855–1861.
[A ovábbiakban: GGM] I 196–237.

...azt mondja, hogy [Asiában?] leghíresebb
a sazuromaták, gelónok és majd harmadikul
az agathürszosznek hívott fajta nemzete.

IV. Dionüsziosz Periégétész: Oikúmenész periégészisz – A lakott föld bemutatása²⁷

303 Γερμανοὶ Σαμάται τε Γέται θ' ἄμα Βαστάρναι τε,
Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα καὶ ἀλκήμεντες Ἀλανοί,
Ταῦροί θ' οἱ ναίουσιν Ἀχιλλῆος δρόμον αἰπύν,
στεινὸν ὁμοῦ δολιχόν τε, καὶ αὐτῆς ἐς στόμα λίμνης.
τῶν δ' ὑπὲρ ἐκτέταται πολυίππων φύλον Ἀγαυῶν·
ἐνθα Μελάγχλαινοί τε καὶ ἄνδρες Ἴππημολγοί,
310 Νευροὶ θ' Ἴππόποδες τε Γελωνοὶ τ' ἥδ' Ἀγάθυρσοι [...].

Germánok, szamaták, a geták meg a basztarnák is,
dákok végtelen országukban, a bátor alánok,
és Akhileusz meredek útján meg a tauroszok élnek,
szűk ez az út s keskeny, be a tónak a torkolatához;
rajtuk túl az agauosz törzs, a soklovu, terjed,
majd a sötétköpenyes nép és a fejóli lovaknak,
neuroszok, hippopodák, a gelón nép, majd agathürszosz [...].²⁸

27 Kiadás: GGM II 103–176.

28 Teljesség kedvéért a szöveg két latin parafrazeálójának, Avienusnak és Priscianusnak a vonatkozó helyét is közöljük, bár semmi újat nem mondanak: Avienus 441–449. „...Hinc rigidi qua spirant flabra aquilonis / Sarmata, Germani, Geta, Bastarnaeque feroces, / Dacorumque tenent populi, tenet acer Alanus, / incola Taurisci Scythia litoris; indeque rursum / dira Melanchlaeni gens circumfusa vagatur. / Proxima Neurorum regio est, celerisque Geloni / praecinctique sagis semper pictis Agathyrsi. / Inde Borysthenii vis sese fluminis effert / Euxinum in pelagus.” Priscianus 209–300. „Hos equites supra celeres funduntur Agau, / atque Melanchlaenum populus metuendus in arcu; / post Hippemolgi sunt Hippopodesque potentes, / atque Gelonus eum Neuris, pictique Agathyrsi: / hic ubi descendit porrecta Borysthenis unda.”

V. Sztrabón: Geógraphika – Földrajztudomány²⁹

II 5,26 αὕτη δ' ὁμορεῖ τοῖς Ἀμαξοίοις τοῖς περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαιώτιν καὶ τὸν Βορυσθένη [...] 30 [...] καὶ τὸ Γετικὸν πᾶν καὶ τὸ τῶν Τυρεγετῶν³⁰ καὶ Βασταρνῶν καὶ Σαυροματῶν μέχρι Ταναίδος ποταμοῦ καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης [...].

Ennek közös határa van a szekérlakókkal [hamaxoikoi], akik a Tanaisz, a Maió-tisz és a Borüsztthenész mentén [élnek]. [...] 30 [...] és az egész geta nép, és a türegeták, basztarnák és sazuromaták a Tanaisz folyóig és a Maió-tisz taváig [...]

VII 3,17. ...ή δὲ ὑπερκειμένη πᾶσα χώρα τοῦ λεχθέντος μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Ἰστρου πρώτη μὲν ἐστὶν ἡ τῶν Γετῶν ἐρημία, ἔπειτα οἱ Τυρεγέται, μεθ' οὓς οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται καὶ οἱ Βασίλαιοι λεγόμενοι καὶ Οὕργοι, τὸ μὲν πλεον νομάδες, ὀλίγοι δὲ καὶ γεωργίας ἐπιμελούμενοι: τούτους φασὶ καὶ παρὰ τὸν Ἰστρον οἰκεῖν, ἐφ' ἑκάτερα πολλάκις. ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ Βαστάρναι μὲν τοῖς Τυρεγέταις ὁμοροὶ καὶ Γερμανοῖς, σχεδόν τι καὶ αὐτοὶ τοῦ Γερμανικοῦ γένους ὄντες, εἰς πλείω φύλα διηρημένοι. καὶ γὰρ Ἄτμονοι λέγονται τινες καὶ Σιδόνες, οἱ δὲ τὴν Πεύκην κατασχόντες τὴν ἐν τῷ Ἰστρῷ νῆσον Πευκῖνοι, Ῥωξολανοὶ δ' ἀρκτικώτατοι τὰ μεταξὺ τοῦ Ταναίδος καὶ Βορυσθένους νεμόμενοι πεδία. ἡ γὰρ προσάρκτιος πᾶσα ἀπὸ Γερμανίας μέχρι τῆς Κασπίας [p. 421] πεδιάς ἐστὶν, ἣν ἴσμεν: ὑπὲρ δὲ τῶν Ῥωξολανῶν εἴ τινες οἰκοῦσιν οὐκ ἴσμεν.

Az ezután következő egész vidék a mondott Borüsztthenész és a Duna közt először a geták pusztasága, aztán a türegeták, ezek után a jазig szarmaták, az úgynevezett királyi és úrgosz [szarmaták], többnyire nomádok, egy kevesen földműveléssel is foglalatосkodnak; azt mondják, ezek laknak a Duna mentén is, sokszor mindkét parton. A belső területen a türegetákkal és germánokkal szomszédos basztarnák, akik csaknem germán fajta maguk is, több törzsre osz-

29 Kiadás: August Meineke (edidit): *Strabonis Geographica* I–III. Teubner, Lipsiae, 1877; Germaine Aujac (edidit): *Géographie* I–XI. Les Belles Lettres, Paris, 1969–1975. Magyar fordítás: Sztrabón: *Geógraphika*. Ford.: Földy József. Gondolat, Budapest, 1977.

30 Varia lectio: Τυρεγετῶν B Τυρεπετῶν E Τυρεγγετῶν cett.

lanak. Egyeseket ugyanis atmonoszoknak mondanak és szidónoknak, a Dunában levő Peuké szigetet birtoklókat peukínoszoknak, a legészakibbakat rhóxolanoszoknak, akik a Tanaisz és Borüszthenész közti síkságot lakják. Az egész északi oldal ugyanis Germániától a Kaspi-vidékig síkság, amelyet ismerünk; a rhóxolanoszokon túl nem tudjuk, lakik-e valaki.

VI. C. Iulius Solinus: Collectanea rerum mirabilium – Csodálatos dolgok gyűjteménye

14,1. *Hypanis oritur inter Auchetas*³¹ *Scythicorum amnium princeps, purus et haustu saluberrimus* [...] 15,1. *Apud Neuros nascitur Borysthenes flumen, in quo pisces egregii saporis et quibus ossa nulla sunt nec aliud quam cartilagine tenerrimae.*

A Hypanis az aucheták közt ered, a szkíta folyók legnagyobbika, tiszta, ivásra igen egészséges. [...] A neurusoknál ered a Borysthenes folyó, amelyben kiváló ízűek a halak, csontjuk egyáltalán nincs, semmi más, csak a legfinomabb porcok.³²

VII.a. Dimensuratio provinciarum – A tartományok felmérése³³

8 *Dacia Getica finiuntur ab oriente desertis Sarmatiae, ab occidente flumine Vistula, a septentrione Oceano, a meridi flumine Histro* [...] 9 *Sarmatia et Scythia Taurica finiuntur* [...] *ab occidente flumine Borysthene* ...

31 Varia lectio: *Hyspanis* NA; *Aucetas* HG *Auchaetas* SA.

32 Martianus Capella kivonata: VI 663 „...Introrsus degunt Auchetae, apud quos Hypanis nascitur, et Neuri, apud quos Borysthenes.” Beljebb élnek az aucheták, akiknél ered a Hypanis, és a neurusok, akiknél a Borysthenes.

33 Kiadás: GLM 9–14.

VII.b. Divisio orbis terrarum – A földkerekség felosztása³⁴

14 *Dacia finuntur ab oriente deserto Sarmatiae, ab occidente flumine Vistla, a septentrione Oceano, a meridi flumine Histro [...]* 15 *Sarmatia, Scythia Taurica: hae finiuntur [...]* *ab occidente flumine Borysthene [...]*

A [*Dimensuratio*: geta] Daciát keletről Sarmatia pusztaságai határolják, nyugatról a Visztula folyó, északról az óceán, délről a Duna folyó [...] Sarmatiát és a taurus Scythiát nyugatról a Borysthene folyó határolja.

VIII. Tabula Peutingeriana

VIII 2–5. *Alpes Blastarnice – Blastarni – Dacpetoporiani / fl. Agalingus – cap(ut) fl(uvii) Selliani – cap(ut) A[.]is paludis – cap(ut) fl(uvii) Nusacus / Roxulani Sarmate – Sorices.*

Blastarnus-Alpok – blastarnusok [= basternák] – petoporianus dákok (?) / Agalingus folyó – a Sellianus folyó eredete – az A[.]is mocsár eredete – a Nusacus folyó eredete / roxulán szarmaták - sorixok

IX. Ravennatis Anonymi Cosmographia – A Ravennai Névtelen Világleírása

IV 2 ...*Item iuxta mare magnum Ponticum ponitur patria quae dicitur Scymnorum, Ipimolgon, Neurion, Agaeon, Taurion, Achiallis. Item est patria quae dicitur Zichorum, Geolion, Tirsion. Item dicitur patria Psatiron, Ypodon. Quas Europae iam praefatas cunctas {quas} nominavimus patrias ut Iamblichus Graecorum philosophus dicit.* [Folytatását lásd F2]

34 Kiadás: GLM 15–20.

...Továbbá a nagy Fekete-tenger mellett helyezkedik el az úgynevezett scymnusok,³⁵ ipimoligusok [kancafejők], neuriusok [neuroszok], agaeusok [agauoszok], tauriusok és Achiallis [= Achilleus országa]. Továbbá az úgynevezett zichusok, geoliusok [gelónok], tirsiusok [tyregeták?] országa. Továbbá az úgynevezett psatirusok és ypodusok [hippopodák?] országa. Mindezeket a fent említett országokat {amelyeket} úgy neveztük meg, ahogy a görög filozófus, Iamblichus mondta.

X. Sztephanosz Büzantiosz: Ethnika – Néptan³⁶

80.p. Ἀμάδοκοι· Σκυθικὸν ἔθνος. Ἑλλάνικος ἐν Σκυθικοῖς. ἡ γῆ δὲ τούτων Ἀμαδόκιον.

Amadokoszok: szkíta nép. Hellánikosz [írja] a Szkíta történetben. A földjük Amadokion.

473.p. Νευροί· ἔθνος τῆς Σαρματίας. Διονύσιος ἐν Περιηγήσει. καὶ Νευρίς ἡ χώρα, λέγονται καὶ Νευρίται.

Neuroszok: szarmatiai nép. Dionüsziosz írja a Periégésiszben. A földjük Neurisz, neuritáknak is nevezik őket.³⁷

35 Talán az általa idézett forrásban ilyen bevezető volt: „Szkümnosz írja, hogy...”, és ezt értette félre?

36 Kiadás: August Meineke (edít): *Stephani Byzantii Ethnicorum quae supersunt*. Reimer, Berolini, 1859.

37 Sztephanosz a szomszédos népeket megnevezi, de az amadokoszokat Hellánikosz alapján, aki minden eddigi írónál régebbi (Kr. e. V. század), így nyilván egy korábbi korszakra vonatkozik a leírás.

C. A feltehető ázsiai hun terület földrajzi leírása

I. Klaudiosz Ptolemaiosz: Geógraphiké hüphégészisz – Bevezetés a földrajztudományba

I 11,4(3) τὴν δὲ ἀπὸ τῆς ἐκτεθειμένης τοῦ Εὐφράτου διαβάσεως μέχρι τοῦ Λιθίνου Πύργου διάστασιν συναγομένην κατ’ αὐτὸν σχοίωνων ὀκτακοσίων ἐβδομήκοντα ἕξ, σταδίων δὲ δισμυρίων ἑξακισχιλίων διακοσίων ὀγδοήκοντα, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Λιθίνου Πύργου μέχρι Σήρας τῆς τῶν Σηρῶν μητροπόλεως, ὁδοῦ μὲν μηνῶν ἑπτὰ, σταδίων δὲ τρισμυρίων ἑξακισχιλίων διακοσίων, ὥς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου, συναιροῦμεν ἑκατέραν κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν διόρθωσιν [...]

Az Eufrátesznek már említett átkelőjétől a Kőtoronyig való távolságot, amint ő [ti. Marinosz] összesítette, 876 szkhoinoszra, illetve 26 280 stádiumra, és a Kőtoronytól Szeráig, Kína fővárosáig hét hónapi útra, illetve 36 200 stádiumra szorítjuk össze (ti. ugyanazon a szélességi körön [mérve]), mindkettőt az illő korrekcióval. [...]

6(5) ἢ δ’ ἀπὸ τοῦ Λιθίνου Πύργου μέχρι τῆς Σήρας ἐπιδέχεται χειμῶνας σφοδροὺς (ὕποπέπτωκε γὰρ ἕξ ὧν αὐτὸς ὑποτίθεται τοῖς δι’ Ἑλλησπόντου καὶ Βυζαντίου παραλλήλοις), ὥστε καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς ἀνοχὰς δεῖν γίνεσθαι τῆς πορείας· καὶ γὰρ δι’ ἐμπορίας ἀφορμὴν ἐγνώσθη· 7(6) Μάην γὰρ φησί τινα τὸν καὶ Τιτιανὸν, ἄνδρα Μακεδόνα καὶ ἐκ πατρὸς ἔμπορον, συγγράψασθαι τὴν ἀναμέτρησιν οὐδ’ αὐτὸν ἐπελθόντα, διαπεμψάμενον δὲ τινας πρὸς τοὺς Σήρας.

A Kőtoronytól Kínáig [tartó úthoz] erősen viharos [v. zord téli] idők is hozzáértendők (mert aszerint, amit ő maga alapul vesz, a Hellészpontoszon és Bizánccon keresztül haladó szélességi körön fekszik), úgyhogy ezért is sok késlekedésnek kell az úton történnie, és azért is, mert kereskedés során ismerték meg. 6 Ugyanis azt mondja, egy bizonyos Maész, más néven Titianus, makedón ember, és apját követve kereskedő írta le ennek a felmérését, de nem maga ment el oda, hanem elküldött valakiket Kínáig.

12,1 διά τε δὴ ταῦτα καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι τὴν ὁδὸν ὑφ' ἑνα παράλληλον, ἀλλὰ τὸν μὲν Λίθινον Πύργον περὶ τὸν διὰ Βυζαντίου, τὴν δὲ Σήραν τοῦ δι' Ἑλλησπόντου νοτιωτέραν, εὐλογον μὲν ἂν δόκειε κἀνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τῆς ἑπταμήνου συναγομένων σταδίων τρισμυρίων ἑξακισχιλίων διακοσίων [μὴ] εἰς ἕλαττον μειοῦν τοῦ ἡμίσεως. [...]

Ezért hát és mivel nem egyetlen szélességi körön van az út, hanem a Kótorony a Bizáncon áthaladóra esik, Széra pedig a Hellészpontoszon átmenőnél délebbi, ésszerűnek tűnhet itt is a héthónapos [útból] összeszedett 36 200 stádium teljességét a felével csökkenteni,

3 καὶ τῆς προτέρας δὲ διαστάσεως, λέγω δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ἐπὶ τὸν Λίθινον Πύργον, τὰς ὀκτακοσίας ἑβδομήκοντα ἕξ σχοίνους καθαιρετέον διὰ τὰς τῶν ὁδῶν ἐκτροπὰς εἰς μόνας τὰς ὀκτακοσίας σχοίνους, σταδίου δὲ δισμυρίους τετρακισχιλίους,

és az előbbi távolságnak, ti. az Eufrátesztől a Kótoronyig valónak, a 876 szkhoinosza is csökkentendő az utakról való letérések miatt mindössze 800 szkhoinoszra, illetve 24 000 stádiumra.

7 ἀφ' ἧς ἡ μὲν ἐπὶ τὰ Βάκτρα ὁδὸς ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολάς, ἡ δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀνάβασιν τῆς τῶν Κομηδῶν³⁸ ὁρεινῆς πρὸς ἄρκτους, ἡ δὲ τῆς ὁρεινῆς αὐτῆς μέχρι τῆς ἐκδεχομένης τὰ πεδία φάραγος πρὸς μεσημβρίαν 8 [...] καὶ τὴν ἐντεῦθεν δὲ πεντηκοντάσχοινον ἕως τοῦ Λιθίνου Πύργου πρὸς ἄρκτους εἰκὸς ἐστὶν ἀποκλίνειν· 9 ἀναβάντων γάρ, φησι, τὴν φάραγγα διαδέχεται ὁ Λίθινος Πύργος, ἀφ' οὗ εἰς τὰς ἀνατολάς τὰ ὄρη χωροῦντα συνάπτει τῷ Ἰμάῳ ἀνιόντι ἀπὸ Παλιμβόθρων πρὸς ἄρκτους. [...]

Innen [ti. Antiokheia Margianétól] a Baktraig menő út keletre halad, onnét a Kóméda hegyvidékére való felkapaszkodásig északra, magán a hegyvidéken

38 Κομηδῶν XLB (VI 13,2: XUKA).

a síkságra leérkező hasadékgig délre [...] 8 és az utána való ötvenszkhoinosz [útszakasz] a Kőtoronyig értelemszerűen északra fordul: mert, úgy mondja, a hasadékot követi a Kőtorony, amelytől fogva a keletre húzódó hegylánc csatlakozik az Imaoszhoz, amely a Palimbothrától észak felé halad. [...]

VI 13. Σακῶν θέσις (Ἀσίας πίναξ Ζ)

A szakák fekvése (Ázsia 7. táblája)

1 οἱ Σάκαι περιορίζονται ἀπὸ μὲν δύσεως Σογδιανοῖς κατὰ τὴν ἐκτεθειμένην αὐτῶν ἀνατολικὴν πλευράν, ἀπὸ δὲ ἄρκτων Σκυθία κατὰ παράλληλον γραμμὴν τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰαξάρτου ποταμοῦ ἐπιστροφῆς μέχρι πέρατος, οὗ ἡ θέσις ἐπέχει μοίρας ρλ μθ

ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν ὁμοίως Σκυθία παρὰ τὰς ἐντεῦθεν ἐκβαλλομένας γραμμάς, διὰ τε τοῦ ἐφεξῆς ὄρους, ὃ καλεῖται Ἀσκατάγκας³⁹ μέχρι τοῦ κατὰ τὸ Ἴμαον ὄρος ὀρμητηρίου τῶν εἰς τὴν Σήραν ἐμπορευομένων, ὃ ἐπέχει μοίρας

ρμ μγ

καὶ διὰ τοῦ πρὸς ἄρκτους ἀνιόντος Ἰμάου ὄρους μέχρι πέρατος, ὃ ἐπέχει μοίρας ρμε λε

ἀπὸ δὲ μεσημβρίας αὐτῷ τῷ Ἰμάῳ ὄρει κατὰ τὴν ἐπιζευγνύουσαν τὰ ἐκκείμενα πέρατα γραμμὴν.

A szakákat nyugatról a szogdianéiak határolják a már elmagyarázott keleti oldaluk mentén, észak felől Szküthia az Iaxartész folyó kanyarulatától a végpontjáig tartó szélességi kör vonalában, amelynek [= a végpontnak] a koordinátái

110° 49°

keletről hasonlóképpen Szküthia az onnét kiinduló vonal mentén, a sorban következő hegyen át, amelyet Aszkatankának hívnak, a Kínába utazóknak az Imaosz hegynél levő kiindulópontjáig, amelynek a koordinátái

140° 43°

39 Ἀσκατάγκας X.

és az észak fele haladó Imaon-hegyen át addig a végpontig, amelynek a koordinátái 145° 35°
 délről pedig éppen az Imaon-hegy a kijelölt határokat összefogó vonal mentén.

[(2) ἡ τῶν Σακῶν χώρα Νομάδων ἐστί· πόλεις δὲ οὐκ ἔχουσι, δρυμοὺς δὲ καὶ σπήλαια οἰκοῦσιν.] 2 ἔστι δ' ἐν τοῖς Σάκαις ἢ τε εἰρημένη τῶν Κωμηδῶν ὄρεινή, ἢ ἡ μὲν ἀνάβασις ἀπὸ τῶν Σογδιανῶν ἐπέχει μοίρας ρκε μγ
 τὰ δὲ πρὸς τῇ φάραγγι τῶν Κωμηδῶν μοίρας ρλ λθ
 καὶ ὁ καλούμενος Λίθινος Πύργος ἐπέχει μοίρας ρλε μγ

[A szakák országa nomádoké; városaik nincsenek, erdőkben és barlangokban laknak.] A szakáknál van a már említett Kóméda-hegyvidék, amelyre a szogdianoszoktól való feljutási pontnak a koordinátái 125° 43°
 a Kóméda hasadékhöz [vivő út] koordinátái 130° 39°
 és az úgynevezett Kőtorony koordinátái 135° 43°

3 καλοῦνται δὲ αὐτῶν οἱ μὲν παρὰ τὸν Ἰαξάρτην Καραταὶ καὶ Κόμαροι, οἱ δὲ ὑπὲρ τὴν ὄρεινὴν πᾶσαν Κωμηδαί, οἱ δὲ παρὰ τὸν Ἀσκατάγκαν Μασσαγέται, οἱ δὲ μεταξὺ Γριναῖοι⁴⁰ Σκύθαι καὶ Τοόρναι, ὅφ' οὗς παρὰ τὸ Ἰμάον ὄρος Βύλται.⁴¹

Közülük az Iaxartésznál lakókat karatáknak hívják és komaroszoknak, az egész hegyvidéken élőket kómédáknak, az Aszkatankánál levőket masszagetáknak, a közbül levők a grinaiosz szkíták és a toornészek, alattuk az Imaon-hegynél levők bültészek.

14. Σκυθίας τῆς ἐντὸς Ἰμάου ὄρους θέσις (Ἀσίας πίναξ Ζ)

Az Imaon-hegyen inneni Szküthia fekvése (Ázsia 7. táblája)

1 ἡ ἐντὸς Ἰμάου ὄρους Σκυθία περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως Σαρματία τῇ ἐν Ἀσίᾳ κατὰ τὴν ἐκτεθειμένην πλευράν, ἀπὸ δὲ ἄρκτων ἀγνώστῳ γῇ, ἀπὸ δὲ

40 Γριναῖοι UK (X om. Σκύθαι).

41 Βύλσται X, Βίλται VR.

ἀνατολῶν τῷ πρὸς τὰς ἄρκτους ἀνιόντι Ἰμάῳ ὄρει κατὰ μεσημβρινήν πως γραμμὴν τὴν ἀπὸ τοῦ εἰρημένου ὀρμητηρίου μέχρι τῆς ἀγνώστου γῆς

ρμ ξγ

ἀπὸ δὲ μεσημβρίας καὶ ἔτι ἀνατολῶν Σάκαις μὲν καὶ Σογδιανοῖς καὶ Μαργιανῇ κατὰ τὰς ἐκτεθειμένας αὐτῶν γραμμὰς μέχρι τῶν τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν ἐκβολῶν, ἔτι δὲ τῷ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ μέρει τῆς Ὑρκανίας θαλάσσης κατὰ περιγραφὴν τοιαύτην.

Az Imaon-hegyen inneni Szküthiát nyugatról az ázsiai Szarmatia határolja a már elmagyarázott oldala mentén, északról az ismeretlen föld, keletről az észak felé húzódó Imaon-hegy a mentén a valamennyire délre tartó vonal mentén, amely a már említett kiindulóponttól az ismeretlen földig tart, [amelynek a koordinátái]

140° 63°

délről és még keletről is a szakák, a szogdianoszok és Margiané a már elmagyarázott vonalukban az Óxosz folyóig, amely a Hürkaniai-tengerbe ömlik, és még onnan a Rhá folyóig a Hürkaniai-tenger egy része e határvonal mentén,

2 μετὰ τὰς τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ ἐκβολὰς, αἱ ἐπέχουσι μοίρας πζ < μη < γ' ἢ δὲ ἐπιστροφή αὐτοῦ, ἐν ᾗ τὸ ὄριον τῆς τε Σαρματίας καὶ τῆς Σκυθίας

πε νδ

Ῥυμμοῦ⁴² ποταμοῦ ἐκβολαί

ια μη δ'

Δαΐκος ποταμοῦ ἐκβολαί

ιδ μη δ'⁴³

Ἰαξάρτου ποταμοῦ ἐκβολαί

ιζ μη⁴⁴

Ἰάστου ποταμοῦ ἐκβολαί

ρ μζ γ'

Πολυτιμήτου ποταμοῦ ἐκβολαί

ργ με <

Ἀσπαβῶτα πόλις

ρβ μδ

μεθ' ἣν αἱ τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ ἐκβολαί.

42 Δρυμοῦ X.

43 <δ' A.

44 μζ V. R hozzáteszi: αἱ πηγαὶ τουτοῦ ρκε μγ a forrásai: 125° – 43° (az Óxoszhoz pedig: ρ μγ 100° – 43°).

a Rhá folyó torkolata után, amelynek a koordinátái	87° 30′ 48° 50′
illetve annak a kanyarulata, amelynél van Szarmatia és Szküthia határa	
	85° 54°
a Rhümmosz folyó torkolata	91° 48° 45′
a Daix folyó torkolata	94° 48° 45′
az Iaxartész folyó torkolata	97° 48°
az Iasztosz folyó torkolata	100° 47° 20′
a Polütimétosz folyó torkolata	103° 45° 30′
Aszpabóta város	102° 44°
ezután az Óxosz folyó torkolata.	

3 ὅρη δὲ ὀνομάζεται τῆς ἐντὸς Ἰμαίου ὄρους Σκυθίας· τὰ τε ἀνατολικώτερα τῶν Ὑπερβορείων καὶ τὰ καλούμενα Ἀλανά, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

	ρε	νθ <
καὶ	ριη	νθ <

Az Imaon-hegyen inneni Szküthia hegyeit [úgy] is nevezik: a hüperboreoszoknál keletebbiek, és úgynevezett Alán-hegyeknek⁴⁵ is, amelyek végpontjainak a koordinátái

	105°	59° 30′
és	118°	59° 30′

4 καὶ τὰ Ῥυμμικά, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

	η	νδ
καὶ	ηθ	νζ < ⁴⁶

ἀφ' ὧν ρέουσιν ὁ τε Ῥύμιος καὶ ἄλλοι τινὲς εἰς τὸν Ῥᾶ ποταμὸν ἐκβάλλοντες, καὶ συμβάλλοντες τῷ Δαίικι ποταμῷ.

45 A szküthiai hegyek nagy részének nem valódi tulajdonneve van, hanem az ott élő népről kapja nevét, ezért ezeknél nem őrizzük meg az eredeti görög névalakot: *Alana*, *Norosszon*, *Aszpiszia*, *Szüéba*, *Anaraia*, *Aszkatanka*, *Auzakia*, *Aszmiraia*. Bizonytalan a *Tapúra* névalak, mert a népnevet *tapúraiosz* formában ebből képezték, de előfordul a *tapúrosz* forma is.

46 < VRA ζ' cett.

és a Rhümmoszi-hegyek, amelyek végpontjainak a koordinátái

90° 54°

és 99° 57° 30′

ezekből folyik a Rhümmosz és más, a Rhába torkolló folyók, illetve amelyek a Daix folyóval egyesülnek.

5 καὶ τὸ Νόροσσον⁴⁷ ὄρος, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας 90 54
καὶ 99 57 30
ἀπὸ δὲ τούτου ρεῖ ὃ τε Δαῖξ καὶ ἄλλοι τινὲς συμβάλλοντες τῷ Ἰαξάρτῃ ποταμῷ.

És a Norosszosz-hegy, amely végpontjainak a koordinátái 97° 53°
illetve 106° 52° 30′

6 καὶ τὰ καλούμενα Ἀσπίσια⁴⁸ ὄρη, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει¹ μοίρας 97 53
καὶ 106 52 30
καὶ ἀπὸ τούτων δέ τινες ῥέουσι ποταμοὶ εἰς τὸν Ἰαξάρτην ποταμὸν.

És az úgynevezett Aszpisziosz-hegyek, amelyek végpontjainak a koordinátái 111° 55° 30′
illetve 117° 52° 30′
és ezekből egyes folyók az Iaxartész folyóba ömlenek.

7 καὶ τὰ καλούμενα ὄρη Τάπουρα,⁴⁹ ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας 111 55 30
καὶ 117 52 30
ἀφ’ ὧν πάλιν εἰς τὸν Ἰαξάρτην ῥέουσι τινες ποταμοί.

47 Νόροσσον R Όροσσόν X; lat. νγ < L.

48 Ἀσπάσια R Ἀσπάδια V.

49 Σάπουρα A Τάπουραι (om. ὄρη) X.

Ἐς az úgynevezett Tapúra-hegyek, amelyek végpontjainak a koordinátái

120° 56°

illetve

125° 49°

és ezekből is egyes folyók az Iaxartészba ömlenek.

8 πρὸς δὲ τούτοις ἐν βάθει τῆς ποταμίας τὰ τε Σύηβα ὄρη, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει

μοίρας

ρκα νη

καὶ

ρλβ ξβ

καὶ τὰ καλούμενα Ἀνάραια⁵⁰ ὄρη, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

ρλ νς

καὶ

ρλζ ν

μεθ' ἃ ἐστὶν ἡ πρὸς τὰς ἄρκτους ἀνατεταμένη τοῦ Ἰμάου ἐπιστροφή.

Ezekhez [járulnak] a folyóvidék mélyén a Szüébosz-hegyek, amelyek végpontjainak a koordinátái

121° 57°

illetve

132° 62°

és az úgynevezett Anaraiosz-hegyek, amelyek végpontjainak a koordinátái

130° 56°

illetve

137° 50°,

amelyek után következik az Imaon észak fele nyúló kanyarulata.

9 κατανέμονται δὲ ταύτης τῆς Σκυθίας τὴν μὲν πρὸς ἄρκτους πᾶσαν ἐγγὺς τῆς ἀγνώστου οἱ κοινῶς καλούμενοι Ἄλανοι Σκύθαι, καὶ οἱ Σουοβηνοί, καὶ Ἄλανορσοί, τὴν δὲ ὑπὸ τούτοις Σαιτιανοί, καὶ Μασσαῖοι, καὶ Σύηβοι, καὶ παρὰ τὸ Ἰμάον [ὄρος] Τεκτόσακες, ἔτι δὲ παρὰ μὲν τὰς ἀνατολικωτέρας τοῦ Ῥᾶ [ποταμοῦ] πηγὰς Ῥόβοσκοι, ὑφ' οὓς Ἀσμανοί,⁵¹

Ennek a Szküthiának az egész északra eső részén az ismeretlen földhöz közel legeltetnek a közönségesen alánoknak nevezett szkíták, a szuobénoszok, az alanszoszok, az alattuk levő részen a szaitianoszok, a masszaiosok és szüébo-

50 Ἀνάρεα VRA.

51 Ἀλβανοί VA; Σουβηνοί X Σουσοβηνοί A; Ἀγανορσοί X Ἀγαθύρσοι A; Σετιανοί X; Τεκτοχισάκες VR; Ῥόβασκοι A; Ἀζανοί A.

szok, és az Imaon-hegynél a tektoszakeszek, meg a Rhá folyó keleti forrásai mentén a rhoboszkoszok, alattuk az aszmanoszok,

10 εἶτα Πανιάρδοι, ὑφ’ οὗς ἤδη πρὸς τῷ ποταμῷ ἢ τε Κανοδιψᾶς χώρα, καὶ ὑπ’ αὐτὴν Κόραξοι, εἶτα Ὅργασοι, μεθ’ οὗς μέχρι τῆς θαλάσσης Ἐρύμμοι, ὧν πρὸς ἀνατολᾶς Ἀσιῶται, εἶτα Ἄορσοι, μεθ’ οὗς Ἰαξάρται, μέγα ἔθνος παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν μέχρι τῆς πρὸς τοῖς Ταπούροις ὄρεσιν ἐπιστροφῆς, πάλιν δὲ ὑπὸ μὲν τοὺς Σαιτιανοὺς Μολογηνοί, ὑφ’ οὗς μέχρι τῶν Ῥυμμικῶν ὄρων Σαμνῖται,⁵²

aztán a paniardoszok, alattuk már a folyónál a Kanodipszasz-vidék van, és ez alatt a koraxoszok, aztán az orgaszoszok, utánuk a tengerig erümmoszok, tőlük keletre aszióták, aztán aorszoszok, utánuk iaxartészek, egy nagy nép az azonos nevű folyó mentén a Tapúra-hegyek kanyarulatáig, továbbá a szaitianoszok alatt mologénoszok, alattuk a Rhüm moszi-hegyekig számnitészek,

11 ὑπὸ δὲ τοὺς Μασσαίους καὶ τὰ Ἄλανα ὄρη Ζαράται, καὶ Σάσονες, καὶ ἀνατολικώτεροι μὲν τῶν Ῥυμμικῶν ὄρων Τυβιάκαι, μεθ’ οὗς ὑπὸ τοὺς Ζαράτας Ταβιηνοὶ καὶ Ἰᾶσαι καὶ Μαχαιτηγοὶ παρὰ τὸ Νόροσσον τὸ ὄρος, ὑφ’ οὗς Νοροσβεῖς, καὶ Νόροσσοι, καὶ ὑπὸ τούτους οἱ Καχάγαι Σκύθαι παρὰ τοὺς Ἰαξάρτας.⁵³

a masszaioszok és az Alán-hegyek alatt zaratészek és szaszónok, és a Rhüm moszi-hegyektől keletebbre tübiakészek, utánuk a zaratészek alatt tabiénoszok, iasztészek, makhaitégszok a Norossosz-hegynél, alattuk noroszbiszok és norosszozok, alattuk pedig a kakhagész szkíták az iaxartészek mellett.

52 Πανιάρδοι X; Κοναψιδᾶς A; Κόρασφοι A; Ἐρύμμοι UKV, Ἐρήμμοι R; Αἰτιανοὺς X; Νουμικῶν VR; Σαμνῖται X.

53 Σαμαίους VR; Ζαρίται X Ζαρέται A; Ζαρίτας X Ζαρέτας VRA Ζαραίτας UK (talán Ζαραῖται / Ζαραίτας a helyes?), Ταβιανοὶ X Ταβηνοὶ A; Μαχαιτηγοὶ X Μαχαγενοὶ A; Ὀροσσὸν X; Ὀροσβεῖς X; Καχάσαι X.

12 εἰσὶ δὲ καὶ τῶν Ἀσπισίων ὁρῶν δυσμικώτεροι μὲν Ἀσπίσιοι Σκύθαι, ἀνατολικώτεροι δὲ οἱ Γαλακτοφάγοι Σκύθαι, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν μὲν Ταπούρων ὁρῶν καὶ τῶν Συήβων Σκυθῶν ἀνατολικώτεροι κατανέμονται Ταπουραῖοι.⁵⁴

Vannak az aszpisziosz szkíták is az Aszpisziosz-hegyektől nyugatabbra, keletebbre pedig a tejevő [galaktophagosz] szkíták, hasonlóképpen a Tapúra-hegyektől és a szüébosz szkítáktól keletebbre legeltetnek a tapúraioszok.

13 τῶν δὲ Ἀναραίων ὁρῶν καὶ τοῦ Ἀσκατάγκα ὄρους ὑπέρκεινται οἱ ὁμώνυμοι Σκύθαι Ἀναραῖοι μὲν ὑπὸ τοὺς Ἀλανορσοὺς, Ἀσκατάγκα δὲ ἀνατολικώτεροι τῶν Ταπούρων⁵⁵ καὶ μέχρι τοῦ Ἰμάου ὄρους.

Az Anaraiosz-hegyeken és az Aszkatankész-hegyen túl helyezkednek el az azonos nevű anaraiosz szkíták az alanorszoszok alatt, az aszkatankészok a tapúroszoktól keletebbre, egész az Imaon-hegyig.

14 τὰ δὲ μετὰ τῶν Ὠξείων⁵⁶ ὁρῶν καὶ τοῦ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τμήματος τοῦ Ἰαξάρτου καὶ τῆς μετὰ τῶν δύο ποταμῶν παραλίας κατέχουσιν Ἀριάκται μὲν παρὰ τὸν Ἰαξάρτην, ὑπὸ τούτους δὲ Ναμάσται, εἴτα Σαγαραῦκαι, καὶ παρὰ τὸν Ὠξον ποταμὸν Ῥίβιοι, ἐν οἷς πόλις Δαύαβα⁵⁷ ρδ με.

Az Óxoszi-hegyek és az Iaxartésznek a torkolatánál levő szakasza közti részt és a két folyó közti partvidéket az ariakészok birtokolják az Iaxartész mellett, alattuk a namasztészok, aztán a szagaraukészok, és az Óxosz folyó mellett a rhíbioszok, akik közt van Dauaba város 104° 45°

15. Σκυθίας τῆς ἐκτὸς Ἰμάου ὄρους θέσις (Ἀσίας πίναξ Η)

Az Imaon-hegyen túli Szküthia fekvése (Ázsia 8. táblája)

54 Σκυθῶν om. UKX; Ταπούρειοι A.

55 Ἀναρέων X; Ἀσκατάκα X; Ἀνάρειοι A; Ἀγανορσοὺς XVR Ἀγαθύρσοις A; Ἀσκατάκα X; Ταπουραίων X.

56 Ταπουρέων A.

57 Ἀναβάσται VR; Ῥίκιοι K Ῥιβαῖοι X; Δαύαδα VR Δαῦβαι A (talán helyesen Δαύαδα?).

1 ἡ ἐκτὸς Ἰμαίου ὄρους Σκυθία περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως τῇ τε ἐντὸς Σκυθία καὶ Σάκαις παρ' ὅλην τὴν πρὸς ἄρκτους ἐκτροπὴν τῶν ὁρῶν, ἀπὸ δὲ ἄρκτων τῇ ἀγνώστῳ γῆ, ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν Σηρικῇ κατ' εὐθείαν γραμμὴν, ἥς τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας ρν ξγ καὶ ρξ λε ἀπὸ δὲ μεσημβρίας μέρει τῆς ἐκτὸς Γάγγου ποταμοῦ Ἰνδικῆς κατὰ τὴν ἐπιζευγνύουσιν τὰ ἐκτεθειμένα πέρατα κατὰ παράλληλον γραμμὴν.

Az Imaon-hegyen túli Szküthiát nyugatról az innenső Szküthia és a szakák határolják a hegyek egész északra kitérő része mentén, északról az ismeretlen föld, keletről pedig Kína egyenes vonalban, amely végpontjainak a koordinátái

150° 63°

illetve

160° 35°

délről pedig a Gangesz folyón túli India egy része a már elmagyarázott végpontokat összefogó szélességi kör vonala mentén.

2 κεῖται δὲ ἐν τούτῳ τῷ τμήματι τό τε τῶν Αὐζακίων⁵⁸ ὁρῶν δυτικὸν μέρος, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας ρμθ μθ καὶ ρξε νδ καὶ τὸ τῶν καλουμένων Κασίων δυτικόν, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας ρνβ μα καὶ ρξβ μδ καὶ τὸ τῶν Ἠμωδῶν ὁμοίως δυτικόν, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας ρνγ λς καὶ ρξε λς καὶ πρὸς τοῖς Αὐζακίοις [ῆ] πηγὴ τοῦ Οἰχάρδου ποταμοῦ [ῆ] ἐπέχει μοίρας ρνγ να

Ezen a köríven fekszik az Auzakiosz-hegyek nyugati része, amely végpontjainak a koordinátái:

149° 49°

58 Αὐζακίων, Αὐζακίοις, Αὐζακίτις Α.

illetve	165°	54°
és az úgynevezett Kaszia nyugati része, amely végpontjainak a koordinátája	152°	41°
illetve	162°	44°
és az Émóda hasonlóképpen nyugati része, amely végpontjainak a koordinátái	153°	36°
illetve	165°	36°
és az Oikhardész folyónak az Auzakiosz-hegyeknél levő forrása, amelynek a koordinátái	153°	51°

3 κατέχουσι δὲ ταύτης τῆς Σκυθίας τὰ μὲν ἀρκτικά Ἄβιοι Σκύθαι, τὰ δὲ ὑπὸ τούτους Ἱπποφάγοι Σκύθαι, μεθ' οὓς ἡ Αὐζακίτις ἐκτέταται χώρα, καὶ ὑπὸ ταύτην ἔτι παρὰ τὸ εἰρημένον ὀρμητήριον ἡ Κασία χώρα, ὑφ' ἣν Χάται Σκύθαι, εἴτα ἡ Ἀχάσα χώρα, καὶ ὑπ' αὐτὴν παρὰ τὰ Ἡμωδὰ ὄρη Χαυραναῖοι Σκύθαι. 4 πόλεις δὲ εἰσιν ἐν τούτῳ τῷ τμήματι αἶδε· Αὐζακία	ρμδ	μθ γο'
Ἰσσηδῶν Σκυθική	ρν	μη <
Χαύρανα	ρν	λζ δ'
Σοῖτα ⁵⁹	ρμε	λε γ'

Ennek a Szküthiának az északi részét az abiosz [nyomorultul élő?] szkíták birto-
kolják, az alattuk levőt a lóevő [hippophagosz] szkíták, utánuk az Auzakítisz vi-
déke terül el, és ez alatt még a már említett kiindulópont alatt a Kaszia-vidék,
amely alatt a khatész szkíták, aztán az Akhasza-vidék, és ez alatt az Émóda-hegyek
mellett a kharaunaiosz szkíták. Ezen a körszeleten a következő városok vannak:

Auzakia	144°	49° 40'
a szkíta Isszédón	150°	48° 30'
Khaurana	150°	37° 15'
Szoita	145°	35° 20'

59 Χαιται X; Ἀνχάσα X; Χαύρανοι VR Χάραυνοι A; Ἰσσηδῶν X; Σάτα K.

16. Σηρικῆς θέσις (Ἀσίας πίναξ Η)

Kína fekvése (Ázsia 8. táblája)

1 ἡ Σηρικὴ περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως τῇ ἐκτὸς Ἰμάου Σκυθία κατὰ τὴν ἐκτεθειμένην γραμμὴν, ἀπὸ δὲ ἄρκτων ἀγνώστῳ γῇ παρὰ τὸν αὐτὸν τῷ διὰ Θούλης παράλληλον [...].

Kínát nyugatról az Imaoszon túli Szküthia határolja a már elmagyarázott vonalban, északról az ismeretlen föld az éppen Thulén áthaladó szélességi kör mentén [...].

2 ὄρη δὲ διέζωκε τὴν Σηρικὴν τὰ τε καλούμενα Ἄννιβα, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

καὶ ρνγ ξ

καὶ τῶν Αὐζακίων τὸ ἀνατολικὸν μέρος, οὗ τὸ πέρασ ἐπέχει μοίρας

ρξε νδ

καὶ τὰ καλούμενα Ἀσμιραῖα ὄρη, ὧν τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

ρξζ μζ <

καὶ ροδ μζ <

καὶ τῶν Κασίων τὸ ἀνατολικὸν μέρος, οὗ τὰ πέρατα ἐπέχει μοίρας

ρξβ μδ

καὶ ροα μ

καὶ τὸ Ἰθάγουρον⁶⁰ ὄρος, οὗ τὸ μέσον ἐπέχει μοίρας ρο μγ [...].

Kínát hegyek övezik, az úgynevezett Anniba, amely végpontjainak a koordinátái

153° 60°

illetve 171° 56°

az Auzakiosz-hegyek keleti része, amely végpontjának a koordinátái

165° 54°

az úgynevezett Aszmiraiosz-hegyek, amelyek végpontjainak⁶¹ a koordinátái

167° 47° 30'

illetve 174° 47° 30'

60 Ἄνιβα XVR; Αὐζακίων Α; Ἀσμιρέα Χ; Ἰθαγοῦρ Χ Θάγουρον cett.

61 Vagy: csúcsai (πέρατα ΧΑ ἄκρα cett.)

a Kaszia keleti része, amely végpontjának a koordinátái	162°	44°
illetve	171°	40°
az Ithaguron-hegy, amely közepének a koordinátái	170°	43° [...].

3 Διαρρέουσι δὲ δύο μάλιστα ποταμοὶ τὸ πολὺ τῆς Σηρικῆς, ὃ τε Οἰχάρδης, οὗ ἢ μὲν πρὸς τοῖς Αὐζακίοις πηγὴ ἐκτέθεται, ἢ δὲ πρὸς τοῖς Ἀσμιραίοις ὄρεσιν ἐπέχει μοίρας	ροδ	μζ <
ἢ δὲ ὡς ἐπὶ τὰ Κάσια ὄρη ἐκτροπὴ	ρξ	μθ <
ἢ δὲ ἐν τούτοις πηγὴ	ρξα	μδ δ' [...].

Leginkább két folyó folyik át Kína nagy részén, az egyik az Oikhardész, amely- nek az egyik forrása az Auzakiosz-helyeknél már el van magyarázva, a másik az Aszmiraios-helyeknél, a koordinátái	174°	47°
a kanyarulata a Kaszia-hegyek felett [= északi oldalán]	160°	49° 30'
az ezen levő forrása	161°	44° 15' [...].

4 Τὰ μὲν οὖν ἀρκτικώτατα τῆς Σηρικῆς κατανέμεται ἔθνη ἀνθρωποφάγων, ὅφ'
οὓς Ἀννίβοι ἔθνος ὑπέρεκεται τῶν ὁμωνύμων ὄρων, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τῶν
Αὐζακίων Σίζυγες ἔθνος, ὅφ' οὓς Δάμναι, εἴτα Πιάδαι⁶² μέχρι τοῦ Οἰχάρδου
ποταμοῦ καὶ ὑπ' αὐτὸν ὁμώνυμοι Οἰχάρδαι.

Kína legészakibb részén tehát az emberevők népei legeltetnek, alattuk az anni-
bosz nép az azonos nevű hegyen túl terül el, ezek közt és az auzakioszok közt a
szizüx nép, alattuk damnészok, aztán az Oikhardész folyóig piadészok és alattuk
az azzal [= a folyóval] azonos nevű oikhardészok.

5 πάλιν δὲ ἀνατολικώτεροι μὲν τῶν Ἀννίβων Γαρηναῖοι, καὶ Παββαναῖοι, ὑπὸ δὲ
τούτους ἢ Ἀσμιραία χώρα ὑπὲρ τὰ ὁμώνυμα ὄρη, ὑπὸ δὲ ταῦτα μέχρι τῶν
Κασιῶν Ἰσσηδόνες [μέγα ἔθνος], καὶ ἀνατολικώτεροι αὐτῶν Θρόανοι, εἴτα ὑπὸ
μὲν τούτους οἱ Ἰθάγουροι, ἀπὸ ἀνατολῶν τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, ὑπὸ τοὺς δὲ

62 Ἀνίβοι VR; Αὐζακίων A; Σίζυγες X; Πιάδαι XZE.

Ἰσσηδónας Ἀσπακάραι, καὶ ἔτι ὑπὸ τούτους Βάται, καὶ μεσημβρινώτατοι παρὰ τὰ Ἡμωδὰ καὶ Σηρικὰ ὄρη Ὀττοροκόρραι.⁶³

Továbbá az anniboszoktól keletebbre vannak a garénaioszok és rhabbanaioszok, ezek alatt az aszmiraosz föld az azonos nevű hegyeken túl, ezek alatt a Kasziáig az isszédonok, [egy nagy nép,] és tőlük keletebbre a throanoszok, aztán ezek alatt az ithagurosok, a hasonló nevű hegytől keletre, az isszédonok alatt az aszpakarészek, és még ezek alatt a batészek, és a legdélebbiek a Kínai-Émóda hegyek mentén az ottorokorrások.

6 Πόλεις δὲ ὀνομάζονται τῆς Σηρικῆς αἰδε·

Δάμνα	ρνς	να γο´
Πίαδα	ρξ	μθ γ´
Ἀσμιραία	ρο	μη γ´
Θροάνα	ροδ γο´	μζ γο´ ⁶⁴

Kínának ezeket a városait nevezik meg:

Damna	156°	51° 40´
Piada	160°	49° 20´
Aszmiraia	170°	48° 20´
Throana	174° 40´	47° 40´

7 Ἰσσηδὼν Σηρικῇ

Ἀσπακάραι

Δρωσαχή (ἢ Ροσάκλα)

Παλιάνα⁶⁵

ρξβ	με
ρξβ <	μα γο´
ρξζ γο´	μβ <
ρξβ <	μα

63 Γαριναῖοι XVR Γαριναῖοι cett.; Ραβάνναι X Ναβάνναι A; Ἰσσηδόνες UK; Θρόαναιοι VR; Ἡθάγουροι A; Βάται UKVA Βαῖται R Βάειται X; Ὀττοροκόρραι X Ὀττοροκόραι cett.

64 Πίαδα lat. μθ γο´ UK; Ἀσμιραία lat. μη A; Θαράννα A long. ροδ lat. μζ γ´ A.

65 Ἀσπακαία UKE Ἀσπακία VR; Ἀρωσαχή U Δρωσακή X long. ρξβ A; Παλλιάννα UK.

Α κίμαι Ισσέδόν	162°	45´
Ασζπακαρα	162° 30´	41° 40´
Δρόσζακχέ	167° 40´	42° 30´
Ραλίανα	162° 30´	41°

VIII 23,15 τῶν δὲ ἐν τῇ ἐντὸς Ἰμάου ὄρους Σκυθία ἢ μὲν Ἀσπαβότα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ιε δὴ´, καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις β < γ´ ἔγγιστα.⁶⁶

Az Imaon hegyen inneni Szküthiában Aszpabóta leghosszabb nappala 15h 22´ 30´´, Alexandriától való távolsága keletre közelítőleg 2h 50´ [= 42° 30´]

16 ἢ δὲ Δαύαβα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ιε < καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις β < γ ιε´.⁶⁷

Dauaba leghosszabb nappala 15h 30´, Alexandriától való távolsága keletre 2h 54´ [= 43° 30´].

24 Ἀσίας πίναξ Η

Ázsia 8. táblája

1 ὁ ὄγδοος πίναξ τῆς Ἀσίας περιέχει τὴν ἐκτὸς Ἰμάου ὄρους Σκυθίαν καὶ τὴν Σηρικὴν. [...]

Ázsia 8. táblája tartalmazza az Imaon hegyen túli Szküthiát és Kínát. [...]

3 τῶν οὖν ἐν τῇ Σκυθίᾳ [τῇ ἐκτὸς Ἰμάου ὄρους] διασήμεων πόλεων ἢ μὲν Ἰσσηδῶν ἢ Σκυθικῇ τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ις, καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις ς.

66 ιε γιβ´ – β < δ´ X.

67 Δαύαδα VRAX (talán ez a helyes alak); ὥραις γ X.

A[z Imaoszon túli] Szküthiában nevezetes városok közül a szkíta Isszédón leghosszabb nappala 16h, Alexandriától való távolsága keletre 6 óra [= 90°].

4 ἡ δὲ Αὐζακία τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ις δ' ἔγγιστα, καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἔω ὥραις ε < ι⁶⁸

Auzakia leghosszabb nappala közelítőleg 16h 15', Alexandriától való távolsága keletre 6h36' [= 99°]

5 τῶν δὲ ἐν τῇ Σηρικῇ διασήμεων πόλεων ἡ μὲν Ἰσσηδῶν ἡ Σηρικὴ τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ιε <, καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις ς < γ⁶⁹ ἔγγιστα.

A Kínában nevezetes városok közül a kínai Isszédón leghosszabb nappala 15h30', Alexandriától való távolsága keletre közelítőleg 6h 50' (=102° 30').

ἡ δὲ Δρωσαχὴ τὴν μεγίστην ἡμέραν ἔχει ὥρων ιε ς', καὶ διέστηκεν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀνατολὰς ὥραις ζ ς' ἔγγιστα.⁷⁰

Drószakhé leghosszabb nappala 15h10', Alexandriától való távolsága keletre közelítőleg 7h10' (=107° 15').

II. C. Plinius Secundus, *Naturalis historia* – Természetrájk

VI 19,50 *Ultra sunt Scytharum populi. Persae illos Sacas universos appellavere a proxima gente, antiqui Aramios, Scythae ipsi Persas Chorsaros et Caucasum montem Croucasim, hoc est nive candidum. Multitudo populorum innumera et quae cum Parthis ex aequo degat. Celeberrimi eorum Sacae, Massagetae, Dahae,*

68 ις ς' – ε < ι' X.

69 ς < δ' X.

70 Δρωσασχὴ X Δρωσιχὴ UK Δροσιχὴ VR; ζ η' X.

*Essedones, Astacae, Rumnici, Pestici, Homodoti, Histi, [A]edones, Camae, Camacae, Euchatae, Cotieri, Authusiani, Psacae, Arimaspi, Antacati, Chroasai, Otaci. Ibi Napaei interisse dicuntur a Paleis.*⁷¹

Ezen túl vannak a szkíták népei. A perzsák ezeket mindet szakáknak nevezték a szomszédos nép után, a régiek aramiusoknak, maguk a szkíták a perzsákat chorsarusoknak és a Kaukázus hegyet Croucasinak, azaz hófehérnek. A népek sokasága számtalan, a parthusokkal egyenlő [szinten?] él. A leghíresebbek a szakák, masszageták, dahák, essedonok, astacák, rimmicusok, pesticusok, homodotusok, histusok, edonok, camák, camacák, euchaták, cotierusok, authusianusok, psacák, arimaspusok, antacatusok, chroasák, otacusok. Azt mondják, a paleusok (?) itt irtották ki a napaeusokat.

51 *Nobilia apud eos flumina Mandragaeum*⁷² *et Caspasum. Nec in alia parte maior auctorum inconstantia, credo propter innumeras vagasque gentes. Haustum ipsius maris dulcem esse et Alexander Magnus prodidit et M. Varro talem perlatum Pompeio iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium 'a' mniū victo sale. [...]*

Nevezetes folyók náluk a Mandragaeum és a Caspasum. Nincs más térség, ahol a szerzők bizonytalansága nagyobb lenne; gondolom, a számtalan és vándorló nép miatt. Nagy Sándor azt hagyta ránk, hogy ennek a tengernek édes az íze, és M. Varro is, hogy ilyesmit vittek hírül Pompeiusnak, aki a közelben ügködött a mithridatesi háborúban, kétségkívül mivel a beömlő folyók nagysága legyőzte a sósságát. [...]

71 Varia lectiók: *Sacas* E² *Sagas* cett.; *Armeos* R *Aramos* ap; *Corsaros* a; *Croucasim* A *Groucasim* DFRd *Croucasum* Eaop; *Ariacae* B¹; *Rumnici* A *Rimmici* a *Rimnici* cett.; *Pestici* A *Perstict* cett.; *Aedones* DFE²d; *Tamace* R *Camee* a; *Euchatae* A *Cucathe* a; *Cothieri* DFE *Chotieri/u* Rd *Cotieri* A; *Authusiani* A *Anthestani* cett.; *Chroasai* A *Clinassai* R¹ *Doroassai* R² *Dinissai* a *Dinassai* cett.; *Oetaei* A *Othaci* a *Otaci* cett.; *apaleis* A *apelleis* dp *apellaeis* R²DFE.

72 *Mandrageum* d *Mandragraeum* Ep *Mandragreum* g.

20,53 *A Caspio mari Scythicoque oceano in Eoum cursus inflectitur, ad orientem conversa litorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars a Scythico promunturio ob nives; proxima inculta saevitia gentium. Anthropophagi Scythae insident humanis corporibus vescentes; ideo iuxta vastae solitudines ferarumque multitudo, haud dissimilem hominum inmanitatem obsidens. Iterum deinde Scythae iterumque deserta cum beluis usque ad iugum incubans mari quod vocant Tabim.⁷³ Nec ante dimidiam ferme longitudinem eius orae, quae spectat aestivom orientem, inhabitatur illa regio.*

A Kaspi-tengertől és a Szkíta-óceántól a keleti [óceánig] térül a futása, a partok vonala kelettel szembe fordul. Az első része lakhatatlan a Szkíta-foktól fogva a hó miatt; a következő a népek vadsága miatt megműveletlen. Emberevő szkíták lakják, akik emberi testtel táplálkoznak; ezért a közelben óriási pusztaságok vannak és vadállatok tömege, amely az emberek tőlük nem különböző kegyetlenségét szorongatja. Aztán megint a szkíták és megint a pusztá a vadállatokkal, egészen a Tabisnak nevezett hegyláncig, amely a tenger mellett fekszik. Nem is lakják ezt a vidéket annak a partnak a fele hosszáig, amely a nyári napkelet felé néz.

54 *Primi sunt hominum qui noscantur Seres [...]*

[Itt] az első emberek azok, akiket kínaiaknak ismerünk. [...]

III. Sztrabón: Geógraphika – Földrajztudomány

XI 8,1 ...καλεῖται δὲ τὸ μέχρι δεῦρο [sc. Ochus] ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας διατεῖνον ἢ μικρὸν ἀπολείπον Παραχοά<θ>ρας.⁷⁴ ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς Ὑρκανίας θαλάττης εἰς τοὺς Ἀρίους περὶ ἑξακισχιλίους σταδίους, εἰθ' ἡ Βακτριανὴ ἔστι καὶ ἡ Σογδιανή, τελευταῖοι δὲ Σκύθαι νομάδες. τὰ δ' ὄρη Μακεδόνες μὲν ἅπαντα τὰ ἐφεξῆς ἀπὸ Ἀρίων Καύκασον ἐκάλεσαν, παρὰ δὲ τοῖς βαρβάροις τὰ τε ἄκρα τοῦ

73 *Tabin Rd.*

74 Om. E, Παρωχοάρας cett.; vö. XI 8,8. Παραχοάθραν (Παραιχοάθραν D Παραχολάθραν W).

Παροπαμίσου⁷⁵ τὰ προσβόρεια καὶ τὰ Ἡμωδὰ καὶ τὸ Ἰμάον⁷⁶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα ἐκάστοις μέρεσιν ἐπέκειτο.

...Az Armeniától idáig [ti. az Ókhoszig] vagy kevés híján [idáig] húzódó [hegy-láncot] Parakhoatrasznak nevezik. A Hürkaniai-tengertől az arioszokig kb. 6000 stádium van, aztán jön Baktriané és Szogdiané, és az utolsók a nomád szkíták. A makedónok az összes ezután következő hegyet az arioszoktól fogva Kaukázusnak nevezték, a barbároknál a Paropamiszosz északi csúcsai, az Émóda, az Imaon – és más ilyen neveket adtak minden résznek.

2 ἐν ἀριστερᾷ δὲ τούτοις ἀντιπαράκειται τὰ Σκυθικὰ ἔθνη καὶ τὰ νομαδικὰ ἅπασαν ἐκπληροῦντα τὴν [p. 718] βόρειον πλευράν. οἱ μὲν δὴ πλείους τῶν Σκυθῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάττης ἀρξάμενοι Δάαι προσαγορεύονται, τοὺς δὲ προσεφους τούτων μᾶλλον Μασσαγέτας καὶ Σάκας⁷⁷ ὀνομάζουσιν, τοὺς δ' ἄλλους κοινῶ μὲν Σκύθας ὀνόματι καλοῦσιν⁷⁸ ἰδίᾳ δ' ὡς ἐκάστους; ἅπαντες δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νομάδες. μάλιστα δὲ γνώριμοι γεγόνασιν τῶν νομάδων οἱ τοὺς Ἑλλήνας ἀφελόμενοι τὴν Βακτριανήν, Ἄσιοι καὶ Πασιανοὶ καὶ Τάχαροι καὶ Σακάραυκαι, ὀρμηθέντες ἀπὸ τῆς περαίας τοῦ Ἰαξάρτου τῆς κατὰ Σάκας καὶ Σογδιανούς, ἣν κατεῖχον Σάκαι.⁷⁹ καὶ τῶν Δαῶν οἱ μὲν προσαγορεύονται Ἄπαρνοι οἱ δὲ Ξάνθιοι (?) οἱ δὲ Πίσσουροι. οἱ μὲν οὖν Ἄπαρνοι⁸⁰ πλησιαιτάτα τῇ Ὑρκανίᾳ παράκεινται καὶ τῇ κατ' αὐτὴν θαλάττῃ, οἱ δὲ λοιποὶ διατείνουσι καὶ μέχρι τῆς ἀντιπαρηκούσης τῇ Ἀρίᾳ.

Ezek bal oldalával szemben helyezkednek el a szkíta népek és a nomádok, az egész északi térfelet kitöltve. A szkíták többségét a Kaspi-tengertől kezdve da-

75 Παροπαμίσου Z Παρπαμίσου E Παρπαμισὼν w Παραμίσου X Παρπαμισοῦ cett.

76 Ἡμωδὰ E Ἡωδᾶα cett. (Hωδαῖα wx); Ἰμαῖον E Ἰμάονον cett. (Ιμαόνιον x).

77 Δάαι Π Δάοι E cett.; Σάκας Πsgxz Σάκκας cett. (om. E).

78 sic Π, κοινῶς μὲν Σκύθας ὀνομάζουσιν E cett.

79 Σακάραυκαι Π Σακάραυλοι E cett.; Σάκας Πexz Σάκκας cett.; Σογδοανούς Π; Σάκκαι DCEwe.

80 Πάρνοι (másodsor: [[Σ]]πάρνοι) Π᾽Επαρνοι E Ἄπαρνοι cett.; Ἐξάρθριοι Π Ξάνθιοι E cett.; Πίσσουρροι Π Πίσσαυροι E Πίσσουροι cett.

észoknak [= dahák] nevezik, de közülük a keletre esőket inkább masszagetáknak és szakáknak hívják, a többit pedig közös néven szkítáknak hívják, és kit-kit külön néven [is]; mindannyian többnyire nomádok. A nomádok közül a legismertebbek lettek azok, akik a hellénektől elvették Baktrianét: az aszioszok, paszianoszok, takharoszok [= tokhárok] és szakaraukák, akik az Iaxartésznak a szakák és szogdianoszok felé elő túlpártjáról rohanták le, amelyet a szakák tartottak hatalmukban. A dáák közül egyeseket parnoszoknak neveznek, másokat xanthioszoknak [?] és pisszúroszoknak. A parnoszok helyezkednek el legközelebb Hürkaniához és az amelletti tengerhez, a többiek [lakhelye] kiterjed a párhuzamosan húzódó [vidékig] Ariában.

IV. Pomponius Mela, *De chorographia libri III* – Országleírások három könyvben

I 12 *Interiora terrarum multae variaeque gentes habitant, Gandari et Pariani et Bactri, Sugdiani, Pharmacotrophi, Chomarae, Choamani, Propanisadae, Dahae super Scythas Scytharumque deserta [...]*

A föld belső részét sok különböző nép lakja: gandarusok, parianusok, bactrusok, sugdianusok, pharmacotrophusok, chomarák, choamanusok, propanisadák, dahák a szkítákon és a szkíták pusztaságain túl. [...]

III 31 *Inde Asiae confinia, nisi ubi perpetuae hiemes sedent et intolerabilis rigor, Scythici populi incolunt, fere omnes et in unum Belcae adpellati.*

Innen Ázsia határait a szkíta népek lakják, kivéve ahol örökös tél uralkodik és elviselhetetlen fagy; csaknem mindet egyként belcának nevezik.

49 *Ab his in Eoum mare cursus inflectitur, inque oram terrae spectantis orientem. Pertinet haec a Scythico promunturio ad Colida primum ob nives invia, deinde ob inhumanitatem habitantium inculta. Scythae sunt Androphagoe et Sacae distincti regione, quia feris scatet, inhabitabili.*

Innen a keleti tenger felé kanyarodik az út, és a föld keleti partjára. Ez a Szkíta-foktól Colisig eleinte a hó miatt járhatatlan, aztán a lakosok vadsága miatt megműveletlen marad. Az androphagus (emberevő) szkítákat és a szakákat lakhatatlan vidék választja el, mivel hemzsegek a vadállatoktól.

50 *Vasta deinde iterum loca beluae infestant, usque ad montem mari inminentem nomine Tabim. Longe ab eo Taurus adtollitur. Seres intersunt, genus plenum iustitiae, et commercio quod rebus in solitudine relictis absens peragit notissimum.*

Aztán újra hatalmas térségeket vadállatok sújtanak, egészen egy a tenger felé meredő, Tabis nevű hegyig. Ettől messzire emelkedik a Taurus. Közül vannak a kínaiak, egy igazságosságban és kereskedelemben bővelkedő nép, amit – a pusztaságban hátrahagyva áruit – távollétében visz végbe igen nevezetes módon.⁸¹

V. C. Iulius Solinus: *Collectanea rerum mirabilium* – Csodálatos dolgok gyűjteménye

15,4 *Post Anthropophagi, quibus execrandi cibi sunt humana viscera; quem morem impiae gentis adiacentium terrarum prodit tristissima solitudo, quas ob nefarium ritum finitimae nationes profugae reliquerunt. Ea causa est, ut usque ad mare quod Tabin vocant per longitudinem eius orae, quae aestivo orienti obiacet, sine homine terra sit et immensa deserta, quoad perveniatur ad Seras. [...]*
13 *Inter Anthropophagos in Asiatica parte numerantur Essedones qui et ipsi nefandis funestantur inter se cibis. Essedonum mos est parentum funera prosequi cantibus et proximorum corrogatis coetibus corpora ipsa dentibus lancinare ac pecudum mixta carnibus dapes facere; capitum etiam ossa auro incincta in poculorum tradere ministerium. [...]* 15 *Scytharum interius habitantium asperior ritus est: specus incolunt; pocula non ut Essedones, sed de inimicorum capitibus moliuntur. [...]* 22 *In Asiatica Scythia terrae sunt locupletes, inhabitabiles tamen.*

81 Mela a „néma kereskedelem” ősi gyakorlatát írja le, tehát a kínaiak a kereskedelmi ponton hátrahagyják az árut, majd távozásuk után a barbár fél átveszi az árut és hátrahagyja helyette a csereárut.

15,4 Utána az emberevők, akiknek elétkozott eledelük az emberi belső részek; e kegyetlen nép szokását elárulja a szomszédos földek igen gyászos kietlensége, mert azokat az istentelen életmód miatt a szomszédos nemzetek elmenekülve otthagyták. Ez az oka, hogy egészen a Tabisnak nevezett tengerig (végig ama part mentén, amely a nyári napkelet irányában terül el) a földön nincsen ember, és mérhetetlen pusztaságok vannak, míg Kínáig érünk. [...] 13 Az emberevők közé számlálják az ázsiai területen az essedonokat, akik maguk is istentelen ételekkel mocskolják be magukat. Az essedonoknak az a szokásuk, hogy szüleik temetését énekek kísérik, és összehívva a szomszédokat vendégségbe fogáikkal szaggatják szét a testeket, és barmok húsával keverve készítik a lakomát; a koponyacsontokat pedig arannyal bevonva serlegekként veszik használatba. [...] 15 A beljebb élő szkíták életmódja durvább: barlangokban laknak; a serlegeket nem úgy készítik, mint az essedonok, hanem ellenségeik fejéből. [...] 12 Az ázsiai Scythiában a földek gazdagok, de lakatlanok.

50,1 *Qua ab Scythico oceano et mari Caspio in oceanum eoum cursus inflectitur, ab exordio huiusce plagae profundae nives, mox longa deserta, post Anthropophagi gens est asperrima, dein feris spatia obsita ferme dimidiam itineris partem impenetrabilem reddiderunt. 2 Quarum difficultatum terminum facit iugum mari imminens, quod Tabin⁸² barbari dicunt: post quae adhuc longinquae solitudines.*

50,1 Amerre a Szkíta-óceántól és a Kaspi-tengertől a Keleti-óceánig hajlik az útvonal, ennek a vidéknek a kezdetétől mély hó van, majd hosszasan pusztaságok, végül az emberevők – egy igen vad nép –, aztán vadállatokkal teli területek teszik majdnem az út felét járhatatlan vidékké. 2 Ezeknek a nehézségeknek egy a tenger felé emelkedő hegy veti végét, amely a barbárok Tabisnak mondanak; ezek után még hosszas pusztaságok [vannak].⁸³

82 Varia lectio: *Tabim* II III.

83 Martianus Capella kivonata: VI 693 „Sed Scythico Oceano et Caspio mari, qua in Oceanum Eoum cursus est, profundae in exordio nives, dehincque longa desertio, post quam Anthropophagi gens excursus invios reddidere.” „De a Szkíta-óceántól és a Kaspi-tengertől, amerre a Keleti-óceánhoz van az út, kezdetben mély a hó, aztán pedig hosszas pusztaság, ami után az emberevők népe tette járhatatlanná az utazást.”

VI. Tabula Peutingeriana

XII: 2-4. *Sagae Scythae / Rumi Scythae – mons Catacas – Abyoscythae / Essedones Scythae – Sagae Scythae – Xatis Scythae*

szaka szkíták / rumius (?) szkíták – Catacas-hegy – abiosz [nyomorultul élő?] szkíták / essedon szkíták – szaka szkíták – xatis szkíták

VII. Ravennatis Anonymi Cosmographia – A Ravennai Névtelen Világleírása

I 8 ...*Quae Hyrcania habet provincias, id est [...] Issis Esidis Scython Ytio Scython Sacens Scython Tapurion Tocarion 'F'urion.*

Hyrcaniának a tartományai ezek, ti. [...] Issis Esidis [= esszédón] szkítáké, az Ytio-szkítáké, a szaka szkítáké, a tapuriusoké, tocariusoké [= tokhárok], fruriusoké [= phrúroszok].

VIII. Sztephanosz Büzantiosz: Ethnika – Néptan

339.p. Ἰσσηδόνες· ἔθνος Σκυθικόν. Ἑκαταῖος Ἀσία Ἀλκμὰν δὲ μόνος Ἑσσηδόνας⁸⁴ αὐτοὺς φησιν. [...] ἔστι καὶ Ἰσσηδῶν⁸⁵ πόλις.

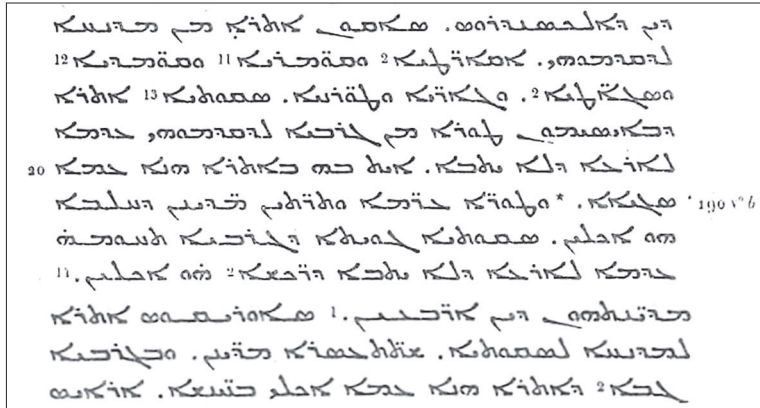
Isszédónok: egy szkíta nép. Hekataiosz [írja] az Ázsiában. Egyedül Alkman nevezi őket esszédónoknak. [...] Van egy Isszédón város is.⁸⁶

84 Lectio varia: Ἀσσεδόνες, Ἀσεδόνες.

85 Lectio varia: Ἰσιδῶν.

86 Hekataiosz és Alkman alapján minden bizonnyal az európai isszédónokat említi, Isszédón várost viszont csak Ptolemaiosztól ismerünk, az ázsiai Szküthiában. – Nem állapíthatjuk meg, Sztephanosz ismerte-e a hunokat, mivel a töredékesen fennmaradt műből az O betű második fele éppen hiányzik (így az ov- kezdetű szavak is).

IX. Zacharias rhetor: *Historia ecclesiastica* – Egyháztörténet⁸⁷

A szakák (S'QWN) területe az előzőtől keletre: karatai ('Q'RTY), komaroi (QWMRY), kómédai (QWMDY), [ma]sszagetai (SG'TY), gri[na]ioi (G'RY), toornai (TWRNY). Az Īsīmaun hegyi Szküthia (Sqūtiyā) területe az előzőtől észak felé egész a lakatlan földig. Ezen a vidéken sok nép van, meredek hegyek, és két város, ahol tejet esznek. Belső-Szküthia, északra a határa egész a lakatlan földig, ők lovakat esznek. 40 városuk van. Kína [Sewriqōs] vidéke Szküthiától keletre, 16 város; és északra e vidék szélén egy nép, amely embert eszik.

87 Kiadás: E. W. Brooks (edidit): *Historia ecclesiastica Zachariae rhetori vulgo adscripta* I–II. (CSCO Scriptorum Syri 38–39.) Dourbecq, Louvain, 1953². Magyar fordítás (részletek): Kmoskó Mihály: Szír írók a steppe népeiről. (Magyar Östörténeti Könyvtár 20.) Balassi, Budapest, 2004. 97–102. (Jelen részletet nem tartalmazza.)

D. Tévesen hunnak meghatározott népek említése: a Kaspi-tenger vidékén

I. Dionüsziosz Periégétész: Oikúmenész periégészis – A lakott föld bemutatása

728 πρῶτοι μὲν Σκύθαι εἰσίν, ὅσοι Κρονίης ἄλος ἄγχι
 παραλὴν ναίουσιν ἀνὰ στόμα Κασπίδος ἄλμης·
 Οὔννοι⁸⁸ θ' ἐξείης· ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες,
 Ἀλβανοὶ τ' ἐπὶ τοῖσιν Ἀρήιοι [...].

Elsőként a szküthák a Kronosz-tengernek a partját
 lakják ott a közelben, a Kaspi-öbölnek a száját,
 hunnoszok ezt követik, s a kaszpioszok meg utánuk,
 majd a harcias albanoszok [...].

I/a. Eusztathiosz: Parekbolai – Magyarázatok Dionüsziosz Periégétészhez⁸⁹

ad 730. ὅτι Οὔννοι ἢ Θοῦννοι μετὰ τοῦ θ' στοιχείου, Κάσπιον ἔθνος εἰσὶ Σκυθικόν. μαλίστα δὲ προσθετέον τοῖς γράφουσιν Οὔννοι δίχα τοῦ θ'. φέρεται γοῦν καὶ ἐν τῇ τοῦ Σιμοκάτου οἰκουμένη ἱστορίᾳ Οὔννους τοὺς πρὸς τῷ βορρᾷ τῆς ἔω, οὓς Τούρκους Πέρσαι καλοῦσιν, οὕτω ποτὲ πολυχρύσους γενέσθαι, ὥς καὶ κλίνην χρυσὴν σφυρηλατεῖν καὶ τραπέζας καὶ θρόνους καὶ βήματα, εἰσπραττομένους ἐκ τῶν Μήδων ἡρεμίας προφάσει τεσσαράκοντα χιλιάδας χρυσῶν· ὕστερον μέντοι φορολογηθῆναι τοὺς τοιοῦτους Οὔννους ὑπὸ Βαβυλονίων ἱστοροῦσιν. οὐ μόνον δὲ ὁ Σιμόκατος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ πίστεως ἄξιοι τοὺς Οὔννους ἔθνος ἱστοροῦσι Σκυθικόν ἀξιόλογον.

88 Οὔννοι DEKOcd (Ὠννοι Xx'Ὠνοι i).

89 Kiadás: GGM II 201–407.

ὅτι ὥσπερ οἱ ῥηθέντες Οὔννοι Σκύθαι εἰσίν, οὕτω καὶ οἱ Κάσπιοι μετ' αὐτοὺς ὄντες ἔθνος λόγου ἄξιον· ἀφ' ὧν καὶ ἡ θάλασσα Κασπία καλεῖται, ὥς καὶ ἀπὸ τῶν Ὑρκανίων Ὑρκανία [...].

Az únnoszok vagy thúnnoszok (théta betűvel) egy Kaspi-vidéki szkíta nép. Leginkább azoknak lehet igazat adni, akik únnoszt írnak théta nélkül, ugyanis Szimokatosz egyetemes történetében is úgy mondják, hogy a kelet északi részén lakó hunok (akiket a perzsák türköknek hívnak) egykor olyan gazdagok voltak aranyban, hogy arany heverőt is ácsoltak, asztalokat és trónusokat és talapzatokat, mivel a békesség végett negyvenezer aranyat hajtottak be a médektől – ámde később a babylóniai adót vetettek ki ezekre a hunokra. Nemcsak Szimokatosz, hanem sok hitelt érdemlő szerző is azt meséli, hogy a hunok egy említésre méltó szkíta nép.

Amint a mondott hun szkíták, úgy a kaszpioszok is, akik utánuk vannak, említésre méltó nép, mert róluk nevezik Kaspinak a tengert is, mint ahogy a hürkanioszokról Hürkaniainak is. [...]

I/b. Niképhorosz Blemmidész: Geógraphia szünoptiké – Áttekintő földrajz⁹⁰

col. 464a, 25–28. ἐξῆς δὲ οἱ Οὔνοί εἰσιν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς οἱ Κάσπιοι, καὶ ἐπὶ τούτοις οἱ πολεμικοὶ Ἀλβανοί.

A továbbiakban ott vannak a hunok, és utánuk a kaszpioszok, és azok után a harcias albanoszok.

90 Kiadás: GGM II 458–468.

II. Sztrabón: Geógraphika – Földrajztudomány

XI 8,8 ...κύκλω δὲ περὶ τὴν θάλατταν μετὰ τοὺς Ὑρκανοὺς Ἀμαρδοὺς τε καὶ Ἀναριάκας⁹¹ καὶ Καδοουσίους καὶ Ἀλβανοὺς καὶ Κασπίους καὶ Οὐιτίους, τάχα δὲ καὶ ἑτέρους μέχρι Σκυθῶν.

...körben a tenger körül a hürkanoszok után az amardoszok és anariakák, kaduszioszok, albanoszok, kaszpioszok és uitioszok, majd nemsokára mások is a szkítákig.

III. C. Plinius Secundus: Naturalis historia – Természetrájk

VI 15,38 ...*Primus sinus [sc. Caspii maris] appellatur Scythicus; utrimque enim accolunt Scythae et per angustias inter se commeant, hinc Nomades et Sauromatae multis nominibus, illinc Abzoe non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum faucium tenent Udini,*⁹² *Scytharum populus, dein per oram Albani. [...]*

[A Kaspi-tenger] első öblét Szkíta-öbölnek nevezik, mert mindkét oldalról szkíták laknak és egymással a szorosokon át kapcsolatot tartanak, utánuk nomádok és sauromaták sok néven, azután az abzoák nem kevesebb [néven]. A jobb oldali bejáratnál éppen a szoros elhegyesedő részét birtokolják az udinusok, egy szkíta nép, aztán a part mentén az albanusok. [...]

39 *Haec gens superfusa montibus Caucasus ad Cyrum amnem, Armeniae confinium atque Hiberiae, descendit, ut dictum est. supra maritima eius Udinorumque gentem Sarmatae, Uti, Ὑἱ ὁρσί, Aroteres praetenduntur, quorum a tergo indicatae iam Amazones Sauromatides.*

91 Ἀρμανοὺς E Ἀρμανοὺς cett.; Ἀνδριάκας E cett. (de vö. XI 6,1.)

92 Varia lectiók: *tenent Udini* R *tenentium dini* Ea *tenentum dini* cett.

Ez a nép a Kaukázus-hegyeken is túlterjeszkedve a Cyrus folyóig, Armenia és Hiberia határáig leereszkedik, mint már mondtam. A tengerparti részén és az udiusok népén túl szarmaták, utiusok, aorsusok, aroterek [szántóvetők?] terülnek el, s az ő hátukban már a sauromata amazónokat említik.

IV. Klaudiosz Ptolemaiosz: Geógraphiké hüphégészisz – Bevezetés a földrajztudományba

V 9,23(13) καὶ παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν Οὔδαι καὶ Ὀλόνδαι καὶ Ἰσόνδαι καὶ Γέρροι⁹³ [...].

És a Kaspi-tenger mellett az údészok, olondészok, iszondészok és gerrhoszok [...].

V. Iulius Honorius: Cosmographia – Világleírás⁹⁴

I 6 *Oppida oceani orientalis quae sunt: [...] Tarchi oppidum, Scythae Thuni⁹⁵ oppidum, Dahae oppidum [...]*.

A keleti óceán települései ezek: [...] tarchusok (település), thunus szkíták (település), dahák (település) [...].

13 *Quae gentes sint in provinciis oceani orientalis: Scythae Anthropophagi – Scythaei Cumi – Sigotani – Derviccae – Pasicae – Parosmi.⁹⁶*

A keleti óceán tartományaiban élő népek: emberevő szkíták – cumus szkíták – sigotanusok – derviccák – pasicák – parosmiusok.

93 Οὐλαὶ XZ Ulae v.Lat.; Ὀλοῦδαι BS; Γέρροι BSE.

94 Kiadás: GLM 21–55.

95 B variáns: *schitei cumi / sytei cumi / scyteo comi*.

96 A variáns: *stheicumi ... dersiice fasice ...* B variáns: *sci/ythei cumi sycothani/scitoani deruic(c)e passic/tae farosmi*.

38 *Gentes oceani septentrionalis quae sint. Scythae gens, Borysthenes gens [...]* *Arimaspi gens, Futtui/Fulguritae*⁹⁷ *gens, Dahae gens, Scythaei Cumi*⁹⁸ *gens, Derviccae gens, Fasiccae*⁹⁹ *gens, Seres gens, Theriodes gens, Anarticae*¹⁰⁰ *gens [...]*.

38 az északi óceán népei ezek: szkíta nép, Borysthenes nép [...] arimaspus nép, futtuus v. fulgurita nép, daha nép, cumus [A: emberevő] szkíta nép, dervicca nép, fastica nép, kínai nép, theriodes nép, anartica nép [...].

VI. Cosmographia anonymi – Egy névtelen szerző Világleírása¹⁰¹

38 *Oceanus septemtrionalis habet gentes: [...]* 18. *Scythei Cumi* 19. *Dervicas* 20. *Rasicas* 21. *Seres* 22. *Terimodes*.

Az északi óceán népei: [...] 18. cumus szkíták 19. dervicák 20. rasicák, 21. kínaiak 22. terimodes.

VII. Tabula Peutingeriana

XII 1. *Otioscythae*

VIII. Ravennatis Anonymi Cosmographia – A Ravennai Névtelen Világleírása

I 8 *Ytio Scython* (ld. C!)¹⁰²

97 A variáns: *Futtui*, B variáns: *Fulguritae*.

98 A: *Scythae Anthropophagi*.

99 A: *fasicce*, B: *fasicae*.

100 A variáns: *anartacae*.

101 Kiadás: GLM 71–103.

102 A két névalak egy eredeti *Utioscythae* [utius szkíták] eltorzításának látszik.

E. Phrűnoszok (?)

I. C. Plinius Secundus, *Naturalis historia* – Természetrájk

VI 20,55 *Ab At't'acoris gentes 'Ph'uni et 'Th'ocari et, iam Indorum, Casiri introrsus ad Scythas versi – humanis corporibus vescuntur –, Nomades quoque Indiae vagantur. Hinc <ali>qui ab aquilone contingi ab ipsis et Conas (?) dixere et Brisaros.*¹⁰³

Az attacorák után a phunus és thocarus népek, és befelé, a szkíták felé fordulva (<akik> emberhúson élnek) a már az indusok közé tartozó casirusok és India nomádjai vándorolnak. Van, aki azt mondta, hogy utána észak felől ezekhez csatlakoznak a conák (?) és brisarusok is.

II. Sztrabón: *Geógraphika* – Földrajztudomány

XI 11,1. καθ' ὅλου δέ φησιν ἐκεῖνος τῆς συμπάσης Ἀριανῆς πρόσχημα εἶναι τὴν Βακτριανήν: καὶ δὴ καὶ μέχρι Σηρῶν καὶ Φ'ρ'υῶν¹⁰⁴ ἐξέτεινον τὴν ἀρχήν.

Általában véve ő azt mondja, hogy Baktriané az egész Arianének a bevezető része, és a kezdőpontja a kínaiakig és phrűnoszokig [a kéziratok szerint: a faunokig] elnyúlik.

103 A nevek varia lectioi: *Acotharis* a *Athacoris* P *Athocaris* cett.; *Thuni* et *Phocari* P *Thuni* et *Focari* cett.; *Casyri* a; *Ciconas* dT & *conas* cett.

104 A kéziratokban Φαυνῶν (E hiányzik); Φ'ρ'υῶν Dionüsziosz és Eusztathiosz alapján conjectura.

III. Dionüsziosz Periégétész: Oikúmenész periégészis – A lakott föld bemutatása

752 καὶ Τόχαροι Φροῦνοι¹⁰⁵ τε καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν [...].

758 ἄλλοι δὲ Σκύθαι εἰσὶν ἐπήτριμοι, οἷτε νέμονται

ἐσχατίας· παρὰ δέ σφι δυσήνεμος ἐκτέταται χθών,

χειμερίοις ἀνέμοισι λελειμμένη ἤδε χαλάζαις.

A tokharosz, phrúnosz meg a barbár kínai népek [...].

majd meg a „zsúfolt” szkíták élnek a legmesszebbre:

náluk zord éghajlatu föld nyújtózik el, a táj

arra kitéve a téli szeleknek, a jégviharoknak.

III/a. Eusztathiosz: Commentarii ad Dionysium – Magyarázatok Dionüsziosz Periégétészhez

ad 752. οἱ Φροῦροι Σκυθικὸν ἔθνος βαρυτόνως, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ φρουροί, ὅπερ ὀξύνόμενον δηλοῖ τοὺς φύλακας. τινὲς δὲ Φρῦνοι γράφουσιν ὁμωνύμως τῷ ζῶφ. Φρῦνοι γάρ, καθὰ καὶ ὁ Φίλων γράφει, οἱ βάτραχοι. Τὸ δὲ Τόχαροι (ἔθνος δὲ ὅμοιον καὶ αὐτό) τινὲς ὀξύνουσι, τριγενὲς εἶναι λέγοντες. ὅτι Σῆρες ἔθνος βάρβαρον Σκυθικόν, ἐξ ὧν τὰ Σηρικά ὑφάσματα λέγονται. [...]

A *phrúrosz* egy szkíta nép, tompa hangsúllyal, hogy elkülönítsük a *phrúrosztól*, amely végélesen az öröket jelenti. Egyesek *phrúnosznak* írnák, az állattal homonimnak, mert a *phrúnosz*, ahogy Philón írja, a béka. A *tokharoszt* (hasonlóképpen ez is egy nép) egyesek végélesnek írnák, és azt mondják, háromalakú. A kínaiak egy barbár szkíta nép, azt mondják, tőlük vannak a selyem öltözetek. [...]

105 Varia lectiók: Στόχαροι d; Φροῦροι BCLMNOB, Φρούριοι a, Φροῦνοι supra scr. r C, Φαῦροι γε D.

IV. Rufius Festus Avienus: *Descriptio orbis terrae* – A földkerekség leírása¹⁰⁶

933 ...*inde cruenti*

sunt Tochari, Phrunique truces, et inhospita Seres

arva habitant. [...]

937 *Ultima Epetrimos tellus habet [...]*.

...majd e vidéket
zord tocharus, vad phrunus nép s vendégszeretetlen
kínai lakja [...]
Végső föld az epetrimusok¹⁰⁷ hona [...].

V. Priscianus: *Periegesis*¹⁰⁸

727 *Et Tochari Phrurique et plurima millia Serum [...]*.

A tocharus, phrurus, meg a kínai nép sok ezernyi [...].

VI. *Ravennatis Anonymi Cosmographia* – A Ravennai Névtelen Világleírása

Tapurion Tocarion 'F'urion (lásd C)

... a tapuriusoké, tokhároké, phrúroszoké.

¹⁰⁶ Kiadás: GGM II 177–189.

¹⁰⁷ „Zsúfoltak”, a görög közsztót Avienus népnévnek értette.

¹⁰⁸ Kiadás: GGM II 190–199.

VII. Νικέφωρος Βλεμμίδης: Γεóγραφια szünoptiké – Áttekintő földrajz

col. 464a, 44–48. Μετὰ δὲ τὸν Ὠξὸν ἐπὶ ταῖς προχοαῖς τοῦ Ἰαξάρτου τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦσιν οἱ Σάκαι οἱ φέροντες τόξα καὶ οἱ Τόχαροι καὶ οἱ Φρουροὶ καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη τῶν Σηρῶν.

Az Óxosz után, az Iaxartész folyó torkolatánál laknak az íjviselő szakák, a to-kharoszok és a phrúroszok, és a kínaiak barbár népei.

F. Kései, népvándorláskori adatok

I. Cosmographia anonymi – Egy névtelen szerző Világíírása

26 *Oceanus occidentalis habet gentes:*

Gotos, Turingos, Herulos, Sarmatas, Marcomannos, Langobardos, Suevos, Alanos, Francos, Alamannos, Tolosantes, Gentes VIII populum Narbonensem, qui sunt gentes VIII. Limitem Armoricianorum, Morinos, Amsibarios, Langiones, Burgundiones, Gippidas, Armolaos, Manianos, Quadi vastos, Necapidulos (?), Het-tios, Gypeos, Hunnos, Saturianos, Franciscanos, Rugos, Hasmos, Varros, Tungros, Basternas, Carpi Gotos, Senatum populumq(ue) Romanum gentemque togatam.

A nyugati óceán népei: gótok, thüringek [vagy tervingek], herulok, szarmaták, markomannok, langobárdok, szvébek, alánok, frankok, alamannok, tolosaiak, 9 törzs (a narbói nép, amely 9 törzsből áll), az armoricaiai határa, morinusok, amsibariusok [= ambivariusok?],¹⁰⁹ langiók [= vangiók], burgundok, gepidák, *armolau*-sok, *manianusok* (?), hatalmas kvádok (?), necapidulusok [= karpok és dulusok?],

109 *Amsivarius* nép is létezett, de a később előforduló *Hasmos*, *Varros* ennek lehet a rontott alakja, és ha a szerző nagyjából topográfiai sorrendet követett, valóban oda illik, itt pedig inkább a hasonló nevű *ambivarius* törzs várható.

hettiusok [= chattusok?], gypeusok (?), hunok, saturianusok (?), franciscanusok [frank-féle népek?], rugiak, hasmusok [és] varrusok [= amsivariusok?], tungerek, basternák, karmo-gótok, és a római szenátus és nép, a togás nemzet.

II. Ravennatis Anonymi Cosmographia – A Ravennai Névtelen Világleírása

IV 1. ...*Item ponitur in locis planiciis longe lateque nimis spatiosissima quae dicitur Chazaria, et usque maior Scythia appellatur, quam Iordanis cosmographus in modum fungi scarifum esse dixit. Quos Chazaros supra scriptus Iordanis Agaziros vocat. Per quam Chazarorum patriam plurima transeunt flumina, inter cetera fluvius maximus qui dicitur Cuphis. [...]*

...Továbbá a síkvidékeken helyezkedik el a széltében-hosszában igen tágas [ország], melyet Kazáriának mondanak, és még mindig hívják Nagy-Szkitiának is, amelyet a világleíró Iordanes gombaalakúnak mond. Ezeket a kazárokat a fent említett Iordanes agaziroknek nevezi. E kazárok országán igen sok folyó halad keresztül, egyebek mellett a nagy folyó, amelynek Cuphis a neve. [...] ¹¹⁰

2 ...*Item iuxta mare Ponticum ponitur patria quae dicitur Onogoria,¹¹¹ quam subtilius Livianus philosophus vicinam paludis Maeotidae summitatis esse decernit, adserens multitudinem piscium ex vicinantibus locis habere, sed ut barbarus mos est, insulse eos perfruere. [...]*

110 E leírást követi enyhe változtatással: Guidonis Cosmographia 125. „...deinde in planiciis per longa undique spatia patria ponitur Chazaria, quae maior Scythia vocatur. Hanc Iordanes cronographus in modum fungi scariphum esse dixit, ipsosque Chazaros Agazaros nominavit. Item Amazonas [...] deinde tangit Roxolanos Sarmatos.” „Továbbá a síkvidékeken helyezkedik el a széltében-hosszában igen tágas Kazária ország, melyet Nagy-Szkitiának hívnak. Ezt Iordanes kronográfus gombaalakúnak mondta, magukat a kazárokat pedig agazaroknak nevezte. Aztán az amazonokat [...] és végül a roxolán származtatokat érinti.” [A *cronographus* szó használata alapján Guido eredetibb szövegváltozatot őriz.]

10 Varia lectiók: *Chazaros* AB – *Gazaros* C, *Chazarorum* C – *Chazirorum* AB, *Enphis* A. Guido egyes kéziratai is *Gazaria*, *Gazaros* alakokat adnak.

111 Varia lectio: *Onogoria* C.

...Továbbá a Fekete-tenger mellett helyezkedik el az Onogoria nevű ország, amelyet Livanius bölcs pontosabban a Maeotis-mocsár csúcsához szomszédosnak határoz meg, hozzátéve, hogy a szomszéd helyeken halak tömege van, de a barbár szokás szerint sótlanul fogyasztják. [...]

14 *Iterum ad partem quasi meridianam, ut dicamus ad spatiosissimam terram, sunt patriae spatiosissimae quae dicuntur Dacia prima et secunda, quae et Gippi-dia appellatur, ubi modo Uni qui et Avari inhabitant. Quas utrasque Dacias plurimi descripserunt philosophi, ex quibus ego legi Menelac et Aristarchum Gothorum philosophos; sed ego secundum Sardatium ipsas patrias designavi. In quas Dacorum patrias antiquitus plurimas fuisse civitates legimus, ex quibus aliquantas designare volumus, id est Drubetis, Medilas, Pretorich, Panonin, Gazanam, Masclunis, Tibis, quae coniungitur cum civitate Agmonia patriae Mysiae. Item ad aliam partem sunt civitates in ipsas Dacias, id est Tema, Tiviscum, Gubali, Zizis, Bersovia, Arcidaba, Canonis, Potula, Bacaucis. Per quas Dacorum patrias trans-eunt plurima flumina, inter cetera quae dicuntur Tisia, Tibisia, Drica, Marisia, Arine, Gilpit, Gresia. Quae omnia flumina in Danubio merguntur: nam fluvi-us Flautasis finit ipsam patriam. Tamen ipsas patrias praefatus Iordanis chrono-graphus subtilius exposuit.*¹¹²

Továbbá az inkább déli részen, hogy úgy mondjuk, igen tágas földön, igen tágas országok vannak, amelyeket első és második Daciának hívnak, Gippi-diának is nevezik, itt most a hunok [Uni], más néven avarok laknak. E két Daciát sok bölcs leírta, ezek közül olvastam a gótok bölcseit, Menelacot és Aristarchust, de ezeket az országokat Sardatius alapján fejtem ki. Olvastuk, hogy hajdan e dák országokban sok város volt, ezek közül néhányat jelezni akarunk, ti. Drubetis [= Drobeta], Medilas [= Ad Mediam], Pretorich [= Praetorium], Panonin [= Ad Pannonios], Gazanam [= Gaganis], Masclunis [= Masclianis], Tibis [= Tibiscum], amely Mysia ország Agmonia [= Acmonia] városával határos. Továbbá más részen vannak e Daciákban városok, ti. Thema [= Tierna?], Tiviscum

112 Varia lectio: *Datia*, *Datias* AB; *Unni iniqui et C*, *iniqui et A*; *Medulas C*; *Limbis C*; *Tema AB*; *Tiniscum A*; *Arcidapa C*, *Artidaba B*; *Tysia C*; *Flatausis A*, *Flantancis C*.

[= Tibiscum], Gubali [= Caput Bubali], Zizis [= A(e)zizis], Bersovia, Arcidaba [= Arcidava], Canonía, Potula [= Centum Putea?], Bacaucis [?]. E dák országokon sok folyó halad keresztül, egyebek mellett amelyeket Tisiának [= Tisza], Tibisiának [= Temes?], Dricának, Marisiának [= Maros], Arinénak, Gilpitnek és Gresinának [= Körös] neveznek. Mind e folyók a Dunába ömlenek, ugyanis ezt az országot a Flautasis folyó határolja. Azonban ezeket az országokat az említett Iordanes kronográfus pontosabban elmagyarázta.

III. Szeptimosz Buzantiosz: Ethnika – Néptan

Νεφθαλίται· ἔθνος κρατήσαν τῆς ἔω, ὡς Ἰώσηπος· καὶ θηλυκῶς Νεφθαλίτις.

Nephthaliták: egy nép, amely a Kelet felett uralkodott, mint Iosephus [írja]. Nőnemben Nephthalítisz.¹¹³

555.p. Σάπειρες· ἔθνος ἐν τῇ μεσογείῳ τῆς Ποντικῆς, οἱ νῦν διὰ τοῦ β λεγόμενοι Σάβειρες.

Szapeirok: egy nép a Pontosz belföldi részén, manapság *b*-vel mondják szabeirnak.¹¹⁴

IV. Zacharias rhetor: Historia ecclesiastica – Egyháztörténet

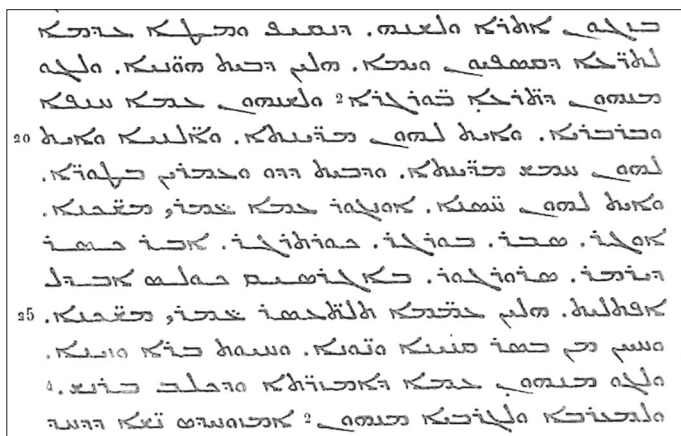
Bazgün¹¹⁵ vidéke és annak nyelve, amely közel van és elér a Kaspi- [Qaspiyön] és a Tenger-kapuig (ezek a hunok [hünâyē] hazájában vannak). És ezeken a ka-

113 Iosephus (Ant. Iud. V 1,24.) a Nephthalítisz nevű vidéket említi, de nem egy messze keleten uralkodó népet. Szeptimosz nyilván a saját korához közel álló *hephtaliták* nevével kontaminálja.

114 Feltehetőleg itt is egy kora-ókori kisérsiai népet kontaminál a kortárs *szabirok* nevével.

115 Brooks latin fordításának (azóta is általánosan elfogadott) értelmezése szerint: *Abasgi* (= abházok).

pukon belül¹¹⁶ a bolgárok [burgarē], nyelvüket tekintve pogány és barbár nép, de vannak városaik. És az alánok [alanāyē], öt városuk van. És a Bēt DDW-iak, a hegyekben laknak és vannak erődjeik. Az on[o]gur/ungur [ʾWNGWR] sátorlakó nép; ug[o]r/og[u]r [ʾWGR], szavir [SBR], burgar [BWRGR], kurtirgar [KWRT-RGR], avar [ʾBR], kazár [KSR], DYRMR, szarurgur [SRWRGW], B'GRSYQ, KWLS, 'BDL, hephthalita [ʾPTLYT]. Ezek 13 sátorlakó nép, akik marhákból, halakból, vadállatokból és fegyverekből élnek. Ezeknél beljebb törpék és kutya-emberék népe; tőlük nyugatra és északra az amazón [amazōnides] nők. [...]

XII 7. (p. 214, 17–28)

116 A kapuk (ti. a Kaukázus szorosai) mintegy bezárják őket a pusztába, mint Gógot és Magógot.